Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav germánských studií - oddělení skandinavistiky

Diplomová práce

Bc. Marie Braná

Analýza používání pasivních konstrukcí v češtině a švédštině a jejich překladu

Analysis of the passive voice in the Czech and Swedish language and its translation

Praha 2021

Vedoucí práce: Mgr. Hana Štěříková, Ph. D.

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí práce, Mgr. Haně Štěříkové, Ph.D., za cenné rady, připomínky a především za čas, který věnovala této diplomové práci. Dále bych chtěla poděkovat Lise Horneman Hansen z Uppsala Universitet, která mi umožnila získat přístup k univerzitní online knihovně.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 21. listopadu 2021 …….

Marie Braná

Abstrakt

Ve švédštině rozlišujeme dva typy pasiva, a to s-pasivum a opisné pasivum, přičemž s-pasivum se používá výrazně častěji. V češtině existuje opisné pasivum a tradičně se za pasivum považuje také zvratné pasivum, avšak na jeho zařazení do kategorie pasiva se lingvisté jednoznačně neshodnou. Opisné pasivum je spíše knižní a méně frekventované, zatímco běžnější zvratné pasivum se pokládá za neutrální pasivní konstrukci. Ve švédských beletristických textech se pasivum vyskytuje přibližně dvakrát častěji než v českých.

Při analýze překladových řešení rozlišujeme tři typy pasivních konstrukcí, jelikož se oba podtypy opisného pasiva ve švédštině – vara-pasivum a bli pasivum – významově odlišují. Z analýzy vyplývá výrazná tendence překládat pasivum aktivem, v tom se velmi podobají překlady s-pasiva a bli-pasiva. Vara-pasivum, které má na rozdíl od nich výrazně stavový význam, bývá nejčastěji překládáno verbonominálním predikátem. Druhým nejčastějším překladovým řešením všech tří typů pasiva je pak překlad opisem. U překladu opisem se nejedná o homogenní kategorii, jelikož do ní řadíme všechna překladová řešení, která nespadají do žádné jiné kategorie.

Klíčová slova

Trpný rod, pasivum, diateze, čeština, švédština, překlad, zvratné pasivum, opisné pasivum

Abstract

We distinguish two types of passive voice in Swedish, namely: s-passive and periphrastic passive, the use of s-passive being applied much more frequently. In Czech, periphrastic passive is used as well as reflexive passive, which is traditionally considered as a type of passive voice, although various linguists may not unequivocally agree to classify it as such. Periphrastic passive is rather found in literature and is less frequent while the reflexive passive, being more common, is regarded as neutral passive structure. Swedish fictional literature employs passive voice approximately twice as much as the Czech one.

When analyzing the translation options, we distinguish three types of passive structures, since both subtypes of periphrastic passive in Swedish – vara-passive and bli-passive – do differentiate in meaning. The analysis proves that there is a significant tendency to translate passive constructions into active; this is a similarity shared between s-passive and bli-passive. Vara-passive, which, on the contrary, has a rather stative meaning, is translated into verbonominal predicate in most cases. The second most used translation variant of all three types of passive is a periphrastic formulation. This is not a homogenous category, given that it comprises all the translation options that cannot be classified otherwise.

Keywords

Passive voice, diathesis, Czech, Swedish, translation, reflexive passive, periphrastic passive

Úvod **5**

1.Teoretická část **6**

1.1. Slovesný rod a sémantické role aktantů ve švédštině a češtině 6

1.1.1. Slovesný rod 7

1.1.2. Sémantické role aktantů 8

1.2. Pasivum ve švédštině 13

1.2.1. S-pasivum 17

1.2.1.1. Tvoření s-pasiva 17

1.2.1.2. Syntaktická funkce a distribuce 21

1.2.1.3. Neosobní pasivum 22

1.2.1.4. Příslovečné určení původce 22

1.2.1.5. Další funkce s-sloves 24

1.2.2. Opisné pasivum 26

1.2.2.1. Tvoření opisného pasiva 26

1.2.2.2. Syntaktická funkce a distribuce 32

1.2.2.3. Příslovečné určení původce 33

1.2.2.4. Vymezení pasivního a nepasivního použití konstrukce vara/bli + příčestí minulé 34

1.2.3. Rozdíly v používání s-pasiva a opisného pasiva 36

1.3. Pasivum v češtině 48

1.3.1. Opisné pasivum 50

1.3.1.1. Tvoření opisného pasiva 50

1.3.1.2. Příslovečné určení původce 52

1.3.1.3. Recipientní pasivum 53

1.3.2. Zvratné pasivum 55

1.3.2.1. Tvoření zvratného pasiva 55

1.3.2.2. Příslovečné určení původce 57

1.3.3. Rozdíly v používání opisného a reflexivního pasiva 58

2. Praktická část **64**

2.1. Vymezení pasiva ve švédských beletristických textech 66

2.1.1. Frekvence a distribuce pasiva ve švédských originálech 66

2.1.2. S-pasivum 67

2.1.3. Opisné pasivum 71

2.2. Kategorizace překladových řešení 75

2.3. Způsob překladu pasiva ze švédštiny do češtiny 85

2.3.1. S-pasivum 86

2.3.2. Bli-pasivum 93

2.3.3. Vara-pasivum 94

Závěr **99**

Seznam tabulek

Tabulka 1. Paradigma s-pasiva
Tabulka 2. Paradigma příčestí minulého
Tabulka 3. Paradigma supina
Tabulka 4. Frekvence pasiva v psané švédštině
Tabulka 5. Frekvence pasiva v mluvené švédštině
Tabulka 6. Distribuce s-pasiva a bli-pasiva v psané švédštině
Tabulka 7. Distribuce s-pasiva a bli-pasiva v mluvené švédštině
Tabulka 8. Paradigma opisného pasiva v přítomném čase
Tabulka 9. Vid a typ pasivní konstrukce
Tabulka 10. Konkurence zvratného a opisného pasiva v publicistických textech
Tabulka 11. Frekvence pasiva v publicistických textech
Tabulka 12. Poměr opisného/zvratného pasiva v publicistických textech
Tabulka 13. Frekvence pasiva v beletristických textech
Tabulka 14. Poměr s-pasiva a opisného pasiva v beletristických textech
Tabulka 15. Překlad s-pasiva do češtiny
Tabulka 16. Překlad bli-pasiva do češtiny
Tabulka 17. Překlad vara-pasiva do češtiny

Seznam zkratek

sv. – švédsky
en. – anglicky
3. os. pl. m. živ. – 3. osoba množného čísla, rod mužský životný
s. – strana
mj. – mimo jiné

Úvod

Tato diplomová práce pojednává o pasivních konstrukcích ve švédštině a češtině a způsobech jejich překladu. Cílem práce je zevrubný popis trpného rodu v obou jazycích, a to z hlediska gramatiky, syntaxe a sémantiky. Zaměříme se také na frekvenci jednotlivých pasivních konstrukcí v obou jazycích, abychom se mohli následovně pokusit popsat podobnosti a rozdíly mezi švédským a českým pasivem, které jsou zásadní pro volbu vhodného překladového řešení. V celé diplomové práci je kladen důraz především na psaný jazyk. V praktické části se soustředíme na zkoumání překladu tří literárních děl ze švédštiny, na nichž budeme sledovat tendence překladu různých typů pasivních konstrukcí do češtiny a také překladatelské strategie vedoucí k volbě konkrétního překladatelského řešení.

Práce sestává ze dvou částí. V teoretické části definujeme terminologii nezbytnou pro popis pasiva a představíme jednotlivé pasivní konstrukce. Teoretická část se dělí na tři hlavní kapitoly. První kapitola představuje obecný úvod do problematiky slovesného rodu a sémantických rolí aktantů, jejichž znalost je pro pochopení pasiva nezbytná (1.1. Slovesný rod a sémantické role aktantů). Druhá a třetí kapitola pojednává o pasivu ve švédštině a češtině (1.2. Pasivum ve švédštině a 1.3. Pasivum v češtině). U každého typu pasivní konstrukce popíšeme, jak se tvoří a zda daný slovesný tvar může mít i nepasivní funkci, dále se budeme věnovat tomu, kdy a jak se daná konstrukce používá a jestli umožňuje vyjádření konatele příslovečným určením původce. Na konci každé podkapitoly důkladně zanalyzujeme podobnosti a rozdíly mezi jednotlivými pasivními konstrukcemi v daném jazyce a zmapujeme četnost jejich výskytu v různých typech textů.

Praktická část se věnuje výskytům pasiva na příkladu tří vybraných švédských beletristických textů: Mannen mellan väggarna od Emy Ångströmové, Eländet od Andrzeje Tichého a Norrlands akvavit od Torgnyho Lindgrena. Nejprve se v ní snažíme odpovědět na otázku, jak se pasivum odlišuje od morfologicky podobných konstrukcí s nepasivním významem, a tedy které konstrukce lze za pasivum pokládat i z hlediska sémantického (2.1. Vymezení pasiva ve švédských beletristických textech). Poté zhodnotíme frekvenci jednotlivých typů pasiva ve všech třech románech (2.1.1. Frekvence a distribuce pasiva ve švédských originálech). Následovat bude analýza a kategorizace překladů do češtiny, přičemž stejně jako u švédštiny

bude třeba odlišit pasivum od jiných, morfologicky či syntakticky podobných konstrukcí (2.2. Kategorizace překladových řešení). V poslední kapitole (2.3. Způsob překladu pasiva ze švédštiny do češtiny) přijde na řadu vyhodnocení způsobů překladu jednotlivých typů pasiva, zajímá nás totiž, jak k překladu pasiva přistoupili konkrétní překladatelé. Na základě analýzy jejich překladatelských řešení se pokusíme určit, jestli lze vypozorovat obecné tendence, jak k překladu jednotlivých pasivních konstrukcí přistupovat, a jaká jsou častá dilemata a úskalí při překládání pasivních konstrukcí ze švédštiny do češtiny.

1. Teoretická část

1.1. Slovesný rod a sémantické role aktantů ve švédštině a češtině

V této kapitole srovnáme definici pasiva v češtině a švédštině a pojetí sémantických rolí aktantů v obou jazycích, které zčásti překrývají.

1.1.1. Slovesný rod

V češtině slovesným rodem rozumíme gramatickou kategorii, pro kterou je rozhodující vztah mezi podmětem věty a původcem děje. Rozlišujeme rod činný, neboli **aktivum**, a rod trpný, neboli **pasivum**, podle toho, zda je podmět věty současně i původcem děje, či nikoliv. Ve větě se slovesem v aktivním tvaru je podmět věty zároveň původcem děje, tedy tzv. **agentem**, zatímco ve větě se slovesem v pasivním tvaru podmět věty není původcem děje, ale významově odpovídá objektu dějem zasaženému, jedná se tedy o tzv. **patiens**. V aktivu může být podmět věty současně i nositel stavu, a tedy podmět může nést i jinou sémantickou roli než roli agentu[1]. (Cvrček, 2010, s. 243)

1. Aktivum: *Bylo ticho, protože číšník **stavěl** na stůl pití*. (Ibid.)
2. Pasivum: *Dům **byl stavěn** do půlkruhu*. (Ibid.)

Z hlediska syntaxe můžeme jednu skutečnost vyjádřit několika různými elementárními větnými strukturami, a to z perspektivy jednotlivých účastníků (**aktantů**). Aktanty sémantické struktury věty se rozmísťují do různých syntaktických pozic, které mají rozdílnou důležitost (závažnost). (Grepl a Karlík, 1998, s. 132)

Agens v nejzávažnější pozici podmětu, situace ztvárněna z jeho perspektivy, rod činný:

3. *Zedníci **postavili** školu za dva roky.* (Ibid.)

Patiens v nejzávažnější pozici podmětu, situace ztvárněna z jeho perspektivy, rod trpný:

4. *Škola **byla postavena** zedníky za dva roky.* (Ibid.)

[1] Příkladem takové věty je „Zima je příjemná.“ (Grepl a Karlík, 1998, s. 39).

„Vztahy mezi aktanty sémantické struktury věty a jim odpovídajícím větněčlenskými poziceni syntaktické struktury věty se nazývají vztahy **diateze**.“ (Ibid.) Pro češtinu platí, že rozlišujeme dva typy diateze, a to **diateze subjektové** a **diateze objektové**. Díky subjektovým diatezím můžeme do pozice podmětu umístit různé aktanty, a to agens, patiens nebo recipient, což nám umožňuje vyjádřit jednu skutečnost z různých hledisek. (Grepl a Karlík, 1998, s. 132)

5. Agens: *Ředitel* ***slíbil*** *Petrovi odměnu*. (Ibid.)
6. Patiens: *Odměna* ***byla*** *ředitelem* ***slíbena*** *Petrovi.* (Ibid.)
7. Recipient: *Petr* ***má*** *od ředitele* ***slíbenou*** *odměnu.* (Ibid.)

Objektové diateze, jejichž „podstatou je naproti tomu možnost umístit různé aktanty v syntaktické pozici objektu“ (Grepl a Karlík, 1998, s. 132), však nejsou pro tuto diplomovou práci relevantní, protože se ve větě s objektovou diatezí nemění aktant v pozici podmětu. Protože do pozice objektu neumisťujeme agens, nedochází k transformaci aktiva do pasiva ve slovesné frázi.

Ve švédštině „je kategorie diateze (sv. *diates*) jedním z typů konjugace sloves a popisuje rozdíl mezi slovesnými tvary bez sufixu *-s* a se sufixem *-s*.“[2] (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999a, s. 163). Tvar slovesa bez sufixu *-s* se ve švédštině považuje za bezpříznakový a příznakovým tvarem je pak slovesná forma se sufixem *-s*, která má různé syntaktické a sémantické funkce[3]. Jednou z nich je pasivum (viz 1.2.1. S-pasivum a 1.2.1.5. Další funkce s-sloves) (ibid., s. 543b).

1.1.2. Sémantické role aktantů

Pro tvoření pasivních konstrukcí je zásadní **sémantická valence**, tedy schopnost slovesa na sebe „vázat jednu/více dalších formálních jednotek“ (Čermák, 2011, s. 329), a to „na rovině sémantické struktury“ (Panevová, Karlík, 2017). Dalším důležitým termínem je **predikátor**.

[2] Všechny citace cizojazyčných textů přeložila autorka práce, pokud není uvedeno jinak.
[3] Holmes a Hinchliffe (2013, s. 322-323) rozlišují čtyři funkce: reciproční, deponentní, absolutní a pasivní, zatímco Teleman, Hellberg a Andersson (1999b, s. 553-557) zahrnují reciproční a absolutní význam do kategorie deponentních sloves.

Predikátory jsou výrazy, jejichž lexikálně-sémantický komponent vyjadřuje stavy, děje a jejich změny, jejichž součástí jsou účastníci, zároveň jejich komponent umožňuje vyjádřit čas a způsob. V češtině této definici odpovídají pouze plnovýznamová slovesa, která mohou jako predikátory plnit funkci přísudku. Jednotlivé významy sloves představují odlišné predikátory, neplatí tedy, že pojmy sloveso a predikátor jsou synonymy. (Grepl a Karlík, 1998, s. 27) Podle teorie Karlíka a Grepla (ibid., s. 29–30) se predikátory vyznačují tím, že svým významem kolem sebe vytvářejí pole funkčních pozic, které odpovídají účastníkům dané mikrosituace. Tyto funkční pozice se nazývají participanty neboli **aktanty**. Jako příklad uvedeme predikátor *sladit,* který zahrnuje dva aktanty: „někdo – sladit – něco“. Významová struktura predikátoru zahrnuje nejen počet sémantických aktantů, ale také jejich role, které označujeme termínem **sémantické role aktantů**.

Pro švédštinu je stejnou měrou rozhodující sémantická valence slovesa a platí, že lexikálně implikované role, neboli **role obligatorní** (sv. *bundna roller*), bývají u většiny sloves vyjádřeny podmětem, předmětem nebo příslovečným určením. Role lze do jisté míry interpretovat různými způsoby a v některých případech nemusí být všechny aktanty vyjádřené, pokud vyplývají z kontextu. Kromě těchto rolí, které sloveso vyžaduje, existují i **role fakultativní** (sv. *fria roller*), které sloveso nevyžaduje a jsou obecné pro většinu **dějů** (sv. *aktioner*). (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999b, s. 506)

Pro popis aktantů a rolí v češtině jsme si vybrali rozdělení Grepla a Karlíka (1998, s. 38–41), kteří rozlišují dvě skupiny aktantů a jejich sémantických rolí: a) **substanční**, b) **situační**. Jejich rozdělení jsme si vybrali proto, že rozlišují dostatečný počet sémantických rolí, aby je bylo možné dobře porovnat s popisem švédštiny. V úvahu ještě připadala práce Daneše (1987), který za aktanty považuje jen aktanty z kategorie substančních aktantů, protože situační aktanty pro popis pasiva nepovažuje za relevantní.

A) Substanční – „objekty“ typů mikrosituací

Do této kategorie spadají pro problematiku slovesného rodu nejdůležitější sémantické role, a to **agens** (personální původce děje) a **patiens** (objekt dějem zasažený). Všechny substanční aktanty se vyjadřují především nominálními frázemi. (Ibid., s. 38–39)

8. Agens: *Bratr* ***píše*** *dopis*. (Ibid.)

9. Patiens: *Tchán **rozbil** vázu*. (Ibid.)

Dále sem patří **kauzátor** (nepersonální původce děje), **procesor** (nositel děje), **nositel** (nositel vlastnosti), **posesor** (vlastník něčeho), **expirient** (proživatel), **recipient** (příjemce něčeho), **beneficient** (účastník, v jehož prospěch/neprospěch se něco děje), **stimul** (podnět nějaké reakce nebo vjemu), **instrument** (nástroj sloužící k provádění děje) a **vehikl** (prostředek přemístění), **locus** (místo), **direktiv** (směr), **origativ** (východisko) a **tempus** (časový bod/úsek). (Ibid., s. 38–40)

B) Situační – děje, stavy, změny a jejich „účastníci, které jsou složkou základní mikrosituace“

Do této kategorie patří **informace**, **instrukce**, **podnět** a **účel**, které se většinou vyjadřují vedlejší větou (ibid., s. 40–41).

Jak ale Karlík a Grepl (1998, s. 38) dále uvádí, při charakteristice aktantů a jejich sémantických rolí je možné jít do různé míry obecnosti a různí autoři předkládají různý počet aktantů, uvádí autory jako je např. Fillmore (1969), který jich rozlišuje osm, Chafe (1970) pouze dva, a to agens a patiens, Uspenskij (1977) hovoří dokonce o třiceti. Zdá se však, že ani třicet rolí nedostačuje. Karlík a Grepl (1998, s. 38) také zmiňují rozdělení na substanční a situační role, které není bezvýhradně akceptováno. V řadě prací se za aktanty považují jen aktanty z kategorie substančních aktantů, jako např. v práci již zmiňovaného Daneše (1987).

Teleman, Hellberg a Andersson (1999b, s. 506–510) nabízí odlišné rozdělení rolí, přičemž představují čtyři kategorie: a) **agens** (ten, kdo provádí nebo kontroluje děj), b) různé role typu **příjemce**[4] (sv. *mottagarroller*), c) **předmět děje** (sv. *föremål för aktionen*), d) tzv. **role okolností** (sv. *omständighetsroller*). Kategorie definujeme a srovnáme s českou terminologií a výše popsaným rozdělením:

A) Agens

[4] Jelikož se ve srovnání s českou terminologií Karlíka a Grepla (1998, s. 38–41) jedná o role **expirient**, **beneficient**, **recipient** a **posesor**, zvolili jsme při překladu univerzálnější termín *příjemce*, česká kategorie recipient je totiž mnohem užší.

Jedná se o aktant, který úmyslně způsobuje či kontroluje děj. Ve většině případů je vyjádřený podmětem. V pasivních konstrukcích lze agens vyjádřit příslovečným určením původce. (Ibid., s. 506) Do kategorie agens zahrneme z Karlíkova a Greplova členění (1998, s. 38–41) jak agens, tedy personálního původce děje, tak i kauzátor, tedy nepersonálního původce děje.

10. Agens*:* *Adam* ***skakade*** *mattan.* (Teleman, Hellberg a Andersson, 1999, s. 506)

B) Příjemce

Tato kategorie zahrnuje několik příbuzných rolí, které dělí jen velmi nezřetelná hranice. Role příjemce jsou vyjadřovány pomocí různých větných členů a často se kombinují s jinými rolemi, ale téměř nikdy s rolemi spadajícími do stejné kategorie (příjemce). (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999b, s. 507–508) Podle Karlíkova a Greplova rozdělení (1998, s. 38–41) se jedná o role **expirient**, **beneficient**, **recipient** a **posesor**. Teleman, Hellberg a Andersson (1999b, s. 507–508) přidávají ještě **příjemce komunikativního děje** (sv. *mottagare av kommunikativ handling*) a **celek** (ve vztahu ke svým částem) (sv. *helheten*), které přímo neodpovídají Karlíkovým a Greplovým kategoriím.

Expirient:

11. *A* ***lider*** *av X.* (Ibid., s. 507)
12. *Otci* ***se dýchá*** *lépe.* (Grepl, Karlík, 1998, s. 39)

C) Předmět děje

Předmět děje Teleman, Hellberg a Andersson (1999b, s. 508) popisují jako roli, která není tak zřetelná jako jiné role. Udává například, co se kde nachází, s čím se hýbe, co se mění nebo je ovlivňováno, co vzniká nebo zaniká ap. Syntakticky tato role bývá nejčastěji vyjádřena předmětem, ale lze ji vyjádřit i jiným větným členem. Této roli odpovídá Karlíkův a Greplův (1998, s. 39) **patiens**, tedy „objekt dějem zasažený“. Tuto roli budeme v diplomové práci označovat jako patiens i při popisu švédštiny.

Patiens:

13. *B* ***tittar*** *på A.* (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999b, s. 508)
14. *Tchán* ***rozbil*** *vázu.* (Grepl, Karlík, 1998, s. 39)

D) Role okolností

Typicky se jedná o fakultativní role jako **místo, čas** nebo **prostředek** (sv. *platsen, tiden, medlet för aktionen*) (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999b, s. 506). Z české terminologie by jim odpovídaly role **locus, tempus** nebo **instrument** (Grepl, Karlík, 1998, s. 39–40):

Locus: ***Narodil jsem se*** *v Brně.* (Grepl, 1995, s. 385)
Tempus: ***Stalo se*** *to teď.* (Grepl, Karlík, 1998, s. 40)
Instrument: ***Přitloukl*** *hřebík kladivem*. (Grepl, 1995, s. 385)

1.2. Pasivum ve švédštině

Ve švédštině lze pasivum tvořit dvěma způsoby. První způsob je morfologické pasivum, které se tvoří připojením sufixu *-s* ke slovesu, druhý způsob je pasivum složené z pomocného slovesa a příčestí minulého. (Engdahl, 2000, s. 1) Pro morfologické pasivum ve švédštině existuje zažitý termín *s-passiv*, který do české terminologie přeložíme jako **s-pasivum**. Druhý zmíněný typ pasiva budeme nazývat **opisné pasivum** (sv. *perifrastisk passiv*) podle české terminologie Rusínové a Nekuly (Grepl et al., 1995, s. 323), opisné pasivum se však ve švédštině ještě dělí na dva podtypy *bli-passiv* a *vara-passiv*, a to podle použitého pomocného slovesa (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 360). V češtině budeme používat ekvivalenty **bli-pasivum** a **vara-pasivum**.

15. S-pasivum: *Äpplena **skalas**.* (Holmes, Hinchliffe, 2013, s. 325)
16. Opisné pasivum (bli-pasivum): *Äpplena **blir skalade**.* (Ibid.)

Sufix *-s* lze připojit k infinitivnímu, prézentnímu a préteritnímu tvaru slovesa, dále pak k supinu, z nějž se tvoří perfektum a plusquamperfektum: *tala**s**, tala**s**, talade**s**, har/hade talat**s**.* Opisné pasivum tvoříme pomocí sponového slovesa *bli* nebo *vara* a minulého příčestí, které se tvarem shoduje s rodem a číslem podmětu. (Engdahl, 2006, s. 22–23) V některých případech jsou pasivní konstrukce zaměnitelné, není to ale pravidlem. Existuje několik faktorů ovlivňujících výběr vhodné pasivní konstrukce. Jako jeden z příkladů uvedeme funkci dané výpovědi. Pokud má pasivní konstrukce sloužit jako oznámení (např. na ceduli), varování či vyjadřuje pravidlo, lze ve švédštině použít pouze s-pasivum. (Engdahl, 2000, s. 1–2) Příkladové věty, které nelze vytvořit, označujeme hvězdičkou. Dalším faktorům ovlivňujícím volbu pasivní konstrukce se budeme věnovat v kapitole 1.2.3. Rozdíly v používání s-pasiva a bli-pasiva.

Oznámení:

17. *Dörren **öppnas** utåt.*
18. ***Dörren **blir öppnad** utåt.* (Engdahl, 2000, s. 2)

Pravidlo:

19. *I bisatser **placeras** inte framför det finita verbet.*
20. ***I bisatser **blir** inte **placerat** framför det finita verbet.* (Ibid.)

Varování:

21. *Dörrarna **stängs**!*
22. **Dörrarna **blir stängda**!* (Ibid.)

„Typické použití bli-pasiva zahrnuje výpovědi, jež popisují změnu stavu. V případech, kdy je kladen důraz na výsledek a ne na průběh změny, je obvyklé místo slovesa *bli* použít sponové sloveso *vara*.“ (Engdahl, 2006, s. 23)

23. Změna stavu: *Talarna **blev avbrutna** flera gånger.* (Ibid.)
24. Výsledek změny: *Fången **var** redan **avrättad**.* (Ibid.)

Věty v aktivu často zahrnují podmět a předmět, u vět v pasivu to naopak bývá podmět a agens. Pokud aktivní větu měníme ve větu pasivní, dochází ke změně struktury věty, kdy se z předmětu v aktivu stává podmět v pasivu. Podmět z aktivní konstrukce pak v pasivu zastává roli agentu, pokud je ve větě explicitně vyjádřen. (Holmes, Hinchliffe, 2013, s. 324) Přeměnu znázorníme na příkladových větách, pro tento jev není podstatné, zda si jako příklad vybereme s-pasivum, či opisné pasivum:

Aktivum:	Pasivum:
*En polis **körde** bilen.* (Holmes, Hinchliffe, 2013, s. 325) Podmět: en polis Předmět: bilen	*Bilen **kördes** av en polis.* (Holmes, Hinchliffe, 2013, s. 325) Podmět: bilen Agens: av en polis

Význam vět se nemění, v obou případech auto řídí policista, došlo ale ke změně perspektivy. V aktivní větě hraje hlavní roli policista, v pasivní větě automobil. Existence agentu však není podmínkou pro tvorbu pasivních konstrukcí, mnoho z nich původce děje totiž neobsahuje. **Původce děje** (sv. *agens*) chybí v případě, že není známý nebo důležitý, že jasně vyplývá z

kontextu, nebo se jedná o tzv. neosobní pasivum. V takových případech je kladen důraz buď na samotný děj vyjádřený slovesem, nebo na předmět děje, tedy podmět pasivní věty. (Holmes, Hinchliffe, 2013, s. 325)

> 25. *Han **dödades** i en bilolycka.* (Ibid.) – V této příkladové větě je nejpodstatnější samotný děj, resp. jeho následek, tedy úmrtí při dopravní nehodě, zatímco původce děje chybí.

Oba typy trpného rodu lze tvořit z většiny tranzitivních sloves. Intranzitivní slovesa mohou být také součástí pasivních konstrukcí, avšak běžně pouze typu se sufixem *-s*. Podmětem takové věty je následně expletivní zájmeno *det* a ve větě většinou chybí **příslovečné určení původce děje** (sv. *agentadverbial*). Stejným způsobem lze tvořit pasivum i z monotranzitivních sloves a při zachování předmětu. (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 360)

Tranzitivní sloveso:

> 26. *Staden **förstördes** under kriget.* (Holmes, Hinchliffe, 2013, s. 326)
> 27. *England **blev slaget** av Sverige i finalen.* (Ibid.)

Intranzitivní sloveso:

> 28. *Det **pratades** och **sjöngs** mycket vid mötena.* (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 360)

Monotranzitivní sloveso:

> 29. *Det **skrevs** inbjudningskort hela natten.* (Ibid.)

V následujících kapitolách podrobně popíšeme všechny typy pasivních konstrukcí a rozdíly ve frekvenci používání jednotlivých typů pasivních konstrukcí ve švédštině. Důraz je kladen na sémantické a syntaktické rozdíly mezi jednotlivými typy trpného rodu a faktory ovlivňující výběr pasivní konstrukce v dané komunikační situaci.

1.2.1. S-pasivum

1.2.1.1. Tvoření s-pasiva

S-pasivum je bezpříznaková pasivní konstrukce, s níž se ve švédských textech setkáme častěji než s opisným pasivem, zároveň ji lze vytvořit z většího počtu sloves a na rozdíl od bli-pasiva není tolik omezena kontextem. (Engdahl, 2006, s. 21) S-pasivum se tvoří připojením sufixu *-s* nebo *-es* ke všem slovesným tvarům kromě prézentního tvaru, kdy se *-s/-es* přidává přímo ke kmenu slovesa. Imperativ nemůže vůbec tvořit pasivní konstrukci se sufixem *-s/-es*. Ve většině případů je tvar s-pasiva shodný s tvarem **deponentních sloves** (sv. *deponensverb*). (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 361) Deponentním slovesům a dalším funkcím slovesných tvarů s koncovkou *-s/-es* se budeme věnovat v kapitole 1.2.1.5. Další funkce s-sloves. Pro přehlednost se níže podíváme na tvorbu s-pasiva podle jednotlivých slovesných tříd, nepravidelné tvary jsou označeny hvězdičkou.

Paradigma s-pasiva

Třída	Infinitiv	Prézens	Préteritum	Supinum
I	bakas	bakas	bakades	bakats
IIa	böjas/vämjas	böjs/vämjes*	böjdes/vämjdes	böjts/vämjts
IIb	köpas/läsas	köps/läses*	köptes/lästes	köpts/lästs
III	sys	sys	syddes	sytts
IV	bjudas	bjuds	bjöds	bjudits

Tabulka 1. **Paradigma s-pasiva** (Holmes, Hinchliffe, 2013, s. 320)

V následující části vycházíme z přehledu sloves uvedených ve *Svenska Akademiens Grammatik* (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 361–366), z nichž a) je možné vytvořit pasivní konstrukci v s-pasivu a z nichž b) vytvořit s-pasivum nelze:

A) S-pasivum lze tvořit z většiny tranzitivních sloves a z některých intranzitivních.

- Tranzitivní slovesa, která mají ve tvaru bez sufixu *-s* podmět v roli agentu:

  30. *Huset **har ritats** av en dansk arkitektfirma.* (Ibid., s. 361)

  Výjimku tvoří slovesa *be, lyda, låta*, jež se v pasivu nepoužívají (na rozdíl od derivátů *ombe, åtlyda* a *tilllåta*) (ibid.).

- Většina tranzitivních sloves, která mají ve tvaru bez sufixu *-s* podmět s rolí proživatele nebo adresáta/příjemce a předmět udávající patiens:

  31. *Han **sågs** av många när han korsade gatan.* (Ibid., s. 362)

- Do určité míry tvoří pasivum skupina tranzitivních sloves, která mají ve tvaru bez sufixu *-s* podmět udávající téma nebo příčinu a předmět vyjadřující proživatele. U těchto sloves se v pasivu přidává příslovečné určení původce:

  32. *Han **irriterades** mycket av trafiken på gatan.* (Ibid.)

- Určitá tranzitivní slovesa, která mají ve tvaru bez sufixu -s podmět v roli agentu, proživatele nebo adresáta. Do této skupiny zařazujeme mj. slovesa vyjadřující statické vztahy mezi aktanty, jako je vlastnost, totožnost, čas, místo či příčina:

  33. *Den här långa passagen **motsvaras** i översättningen av en enda sats.* (Ibid.)

- Intranzitivní slovesa musí mít lidský agens, aby z nich bylo možné vytvořit s-pasivum. U těchto sloves se v pasivu téměř vždy vynechává příslovečné určení původce. Více se těmto slovesům věnujeme v kapitole 1.2.1.3 Neosobní pasivum.

  34. *Det **talades** mycket om ett nyval.* (Ibid., s. 363)

B) S-pasivum nelze tvořit z některých tranzitivních sloves a řady slovesných vazeb. Příčinou bývají buď sémantické role podmětu a předmětu, nebo struktura slovesa či slovesné fráze. (Ibid., s. 363–364)

- Slovesa, jejichž podmět neudává agens, proživatele ani adresáta, nemají schopnost tvořit s-pasivum. Do této kategorie patří:

  Slovesa, jejichž podmět v aktivní větě označuje, že něco zahrnuje / obsahuje něco dalšího, nebo vyjadřuje množství či míru:

  Innehålla, omfatta, utgöra, tillhöra, rymma, väga, kosta, mäta

  35. **3 kg **vägdes** *av gäddan jag drog upp.* (Ibid., s. 363)

  Slovesa, jejichž podmět v aktivní větě označuje, že předmět něco znamená či způsobuje:

  Betyda, innebära, avse, gälla, medföra

  36. **En sannskyldig katastrof skulle komma att **innebäras** av konkursen.* (Ibid.)

  Slovesa, jejichž podmět v aktivní větě označuje něco, co je srovnáváno s referentem předmětu:

  Likna, föreställa

  37. **Min far **liknades** framför allt av min syster.* (Ibid.)

  Slovesa, jejichž podmět v aktivní větě označuje něco, co jako referent předmětu voní, zapáchá či chutná:

  Lukta, dofta, osa, stinka, smaka

  38. **Kofta **smakas** av lamm.* (Ibid.)

Slovesa, jejichž podmět v aktivní větě vyjadřuje neživotný patiens a předmět označuje živého proživatele či adresáta. Do této kategorie spadá i celá řada lexikalizovaných konstrukcí sestávajících ze slovesa, které se obvykle používá jako intranzitivní, a předmětu:

Hända, passa, tillhöra, gräma, tillkomma, åligga, åvila
Lexikalizované konstrukce např.: *fälla ngn in, stå ngn fritt, ligga ngn till last*

39. **Du **passas** *inte av den där klänningen.* (Ibid., s. 363–364)

Modální slovesa a slovesa s modálním významem:

Lär, torde, böra, måste, skola, bruka aj. (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 364)

40. **Bli bättre **verkas** *inte av vädret.* (Ibid.)

Modální slovesa a slovesa s modálním významem (sv. *subjektsautonoma verb*) mají podle definice *Svenska Akademiens Grammatik* (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 281–289) většinou vlastnosti pomocných sloves a jsou nezávislá na podmětu. To znamená, že referent udávaný jejich podmětem není součástí sémantického valenčního rámce tohoto slovesa, ale slovesa podřízeného.

- Několik málo sloves, jejichž podmět v aktivní větě udává proživatele nebo adresáta. (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 364)

Veta, känna, ha, behöva

41. **Svaren måste **vetas** *av var och en.* (Ibid.)

- Ze slovesných vazeb, které mají ve tvaru s koncovkou *-s/-es* jinou funkci, se s-pasivum netvoří (ibid.). Na tato slovesa se zaměříme v kapitole 1.2.1.5. Další funkce s-sloves.

1.2.1.2. Syntaktická funkce a distribuce

V kontextu pasivních konstrukcí je zásadní vztah podmět – předmět ve srovnání s ekvivalentní aktivní konstrukcí. Slovesa lze rozdělit podle toho, jestli a) podmět v pasivní konstrukci odpovídá předmětu v aktivní konstrukci, nebo b) podmět v pasivu odpovídá příslovečnému určení v aktivu. (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 367–370)

A) Ve větách s **monotranzitivním slovesem** (sv. *monotransitiva verb*) může podmět odpovídat předmětu z aktivní věty. Pro **ditranzitivní slovesa** (sv. *bitransitiva verb*) platí, že podmět v pasivní větě odpovídá **přímému** či **nepřímému předmětu** (sv. *direkt* nebo *indirekt objekt*) v aktivní větě se stejným slovesem. (Ibid., s. 367)

- Monotranzitivní:

  42. *Polisen uppgav att bara förarkabinens besättning **hade hittats** fastspänd i sina säten.* (Ibid.)

- Ditranzitivní, přímý předmět:

  43. *Ert fall, herr Stil, **har förelagts** sociala distriktnämnden.* (Ibid.)

- Ditranzitivní, nepřímý předmět:

  44. *Totalt **har** Stockholms stad **tilldelats** 125 intagningsklasser på de teoretiska linjerna.* (Ibid.,s. 368)

B) S pasivními větami, jejichž podmět odpovídá vázanému příslovečnému určení s významem podobným předmětu, se setkáme především v mluvené řeči, nebo v psaném projevu, který je jí svou formou blízký.

45. *En hund **måste** alltid **gås ut** med när man har minst lust.* (Ibid.)

Sloveso v pasivu si zachovává stejnou sémantickou valenci jako v aktivu, avšak podmět z aktivní věty se v pasivu buď úplně vypouští, nebo se vyjadřuje příslovečným určením původce. Proto se pasivní konstrukce používají především tehdy, když aktant, který by v aktivní větě zaujímal pozici podmětu, nemá typické vlastnosti podmětu nebo nehraje ve

slovesném ději typickou roli referenta podmětu. Naopak aktivní konstrukci se dává přednost spíše v případě, že referent podmětu je počitatelný, životný anebo se jedná o typický agens, tedy aktant kontrolující a vědomě a úmyslně vykonávající děj. Funkci podmětu v pasivní větě většinou plní aktant, který by měl v aktivní větě funkci předmětu, nebo expletivum *det*. (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 378–379)

1.2.1.3. Neosobní pasivum

V některých větách v trpném rodě je podmět nevyjádřený a zastupuje ho expletivum *det*. Ekvivalentní aktivní věty mají v tomto případě téměř výlučně lidský podmět zaujímající roli agentu. (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 371) Holmes a Hinchliffe (2013, s. 323) uvádí, že v mnohých pasivních konstrukcích není uveden agens, protože je neznámý, nevýznamný nebo vyplývá z kontextu. **Neosobní pasivum** (sv. *opersonlig passiv*) agens nikdy neobsahuje. Engdahlová (2006, s. 38–39) se však domnívá, že v neosobních pasivních konstrukcích nelze vyjadřovat agens pomocí příslovečného určení původce spíše kvůli syntaktickému omezení, než omezení sémantickému. Najdeme totiž příklady, v nichž na agens odkazuje jiné příslovečné určení:

46. ***Det dricks*** *mycket öl.* (Ibid., s. 38)
47. ****Det dricks*** *mycket öl av studenterna.* (Ibid.)
48. ***Det dricks*** *mycket öl bland studenterna.* (Ibid.)

Právě u této příkladové věty si však můžeme klást otázku, zda se přece jen nejedná o omezení sémantické. Předložka *av* se mj. používá pro vyjádření složení, a tedy by daná výpověď mohla být chápána dvěma způsoby, přičemž jeden z nich (že jedná o pivo vyrobené ze studentů) je fakticky nesmyslný. Předložka *bland* dvojznačnost vylučuje.

1.2.1.4. Příslovečné určení původce

Příslovečné určení původce (sv. *agentadverbial*) sestává z předložky *av* a nominální fráze. Následující přehled vychází z Telemana, Hellberga a Anderssona (1999c, s. 373–375), kteří uvádí tři možnosti, kdy se příslovečné určení podle typu slovesa: a) doplňuje nepovinně, b) doplňuje povinně, c) povinně vynechává.

A) Tranzitivní slovesa mohou v pasivní konstrukci přibírat příslovečné určení původce, které nemá pevně určenou pozici ve větě a může stát v **mediálním poli**[5] (sv. *mittfält*). U tranzitivních sloves však toto příslovečné určení často chybí, a to především pokud je referent podmětu neznámý, nedůležitý nebo vyplývá z kontextu.

Příslovečné určení původce:

49. *Politiken **styrs** av producentintressen.*

50. *Alla ärenden **gicks** igenom innan projektet **startades.*** (Ibid., s. 373)

B) U určitých tranzitivních sloves je příslovečné určení původce v pasivu víceméně povinným doplněním. Rozhodující je zde především význam daného slovesa, většinou se jedná o slovesa vyjadřující statický vztah mezi dvěma aktanty, přičemž referent příslovečného určení bývá **neživotný** (sv. *inanimat*) a nezastává roli agentu či proživatele. V tomto případě je příslovečné určení obligatorní a nemůže stát v mediálním poli. Druhy vztahů mezi aktanty:

- Vlastnost (*domineras*, *kännetecknas*, *präglas* aj.):

51. *Månaden **dominerades** av ett köldhögtryck men kunde ändå uppvisa flera stormar vid kusten och fjällen.* (Ibid.)

- Totožnost (*bildas*, *motsvaras*, *utgöras*, *representeras* aj.):

52. *Den andra huvudlinjen **representerades** av ungdomar som behöver bostad.* (Ibid., s. 374)

- Čas nebo místo (*följas*, *föregås*, *omfattas*, *täckas* aj.):

[5] Švédština pro popis struktury věty používá teorii větných polí. *Mittfält* je ve švédštině označení pro určitou část větného pole, které se z hlediska slovosledu nachází uprostřed věty. Švédština rozlišuje tři hlavní větná pole, a to *initialfält*, *mittfält* a *slutfält*. *Mittfält* zahrnuje pozici subjektu, predikátu a větného adverbiále (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999a, s. 198). Termíny jsme přeložili jako **iniciální pole**, **mediální pole** a **koncové pole**.

53. *Den nya folkomröstningen bör enligt förbundet* ***föregås*** *av en mycket omfattande, saklig och allsidig information till allmänheten***.** (Ibid.)

- Příčina (*betingas*, *framkallas*, *orsakas* aj.):

54. *Men då hungersnöden året 1868* ***framkallats*** *av missväxt, uteblev det befarade upproret.* (Ibid.)

- Vlastnictví (*disponeras*, *handhas*, *ägas* aj.):

55. *Marken* ***ägdes*** *fortfarande av Danviks hospital.* (Ibid.)

C) V pasivních konstrukcích obsahujících podmět *det* a intranzitivní sloveso, nebo tranzitivní sloveso se zachovaným předmětem, se příslovečné určení původce vynechává, ačkoliv je pro vytvoření takové věty nutné mít alespoň představu o agentu nebo proživateli.

56. *Det* ***har skämtats*** *en del om era teorier.* (Ibid., s. 375)

1.2.1.5. Další funkce s-sloves

Slovesné tvary se sufixem *-s/-es*, tzv. **s-slovesa** (sv. *s-verb*), mohou mít dvě funkce, a to **pasivní** nebo **deponentní**. Tvar slovesa je v obou případech stejný, existuje pouze několik málo výjimek[6] v prézentu a v hovorovém jazyce i v imperativu. (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999b, s. 553)
Kategorie rozdělíme podle výčtu Holmese a Hinchliffa (2013, s. 322–324):

57. Reciproční: *De* ***kysstes***. (Ibid, s. 322)
58. Deponentní: *Vi* ***trivs*** *här*. (Ibid.)
59. Absolutní: *Nässlan* ***bränns***. (Ibid.)
60. Pasivum: *Huset* ***målades***. (Ibid.)

[6] Např. *bits*/*bites*, *nyps*/*nypes*, *rivs*/*rives* nebo *sticks*/*stickes* v pořadí deponentní/pasivní funkce. (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999b, s. 553)

Pokud sloveso nemá pasivní funkci, chová se syntakticky přibližně jako intranzitivní (jen zřídka jako tranzitivní) sloveso ve tvaru bez koncovky *-s/-es*. K řadě s-sloves neexistuje protějšek bez sufixu *-s/-es*, nebo je jeho význam v obou tvarech velmi odlišný, jako například u sloves *andas, finnas, hoppas, lyckas, minnas, tyckas*. (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999b, s. 554) Slovesný tvar se sufixem *-s/-es* může indikovat reciprocitu, to znamená, že podmět vyvíjí určitou činnost a zároveň je jejím předmětem. Podmět pak musí být v množném čísle. Slovesa s recipročním významem mohou často také tvořit aktivum bez sufixu *-s/-es*. (Holmes, Hinchliffe, 2013, s. 322–323)

61. *Vi* ***träffas*** *och* ***kramas****.* (Ibid.)
62. *Jag* ***träffade*** *henne i Berlin.* (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999, s. 555)

Oproti tomu deponentní slovesa běžně nemají alternativní tvar bez sufixu *-s/-es*. Pokud takový slovesný tvar existuje, je mezi oběma tvary významový rozdíl a co do použití se jedná o dvě odlišná slovesa. Většina deponentních sloves je intranzitivní, mezi tranzitivní výjimky patří např. *andas in något, avundas någon/något, minnas någon/något* aj. (Holmes, Hinchliffe, 2013, s. 323–324)

63. *Saltet* ***saknas****.* (Ibid., s. 323)
64. *Han* ***saknar*** *sin fru.* (Ibid.)

Několik málo s-sloves má podobně jako reciproční slovesa aktivní význam, ale děj má jeden směr a předmět není slovně vyjádřený, ale vyplývá z kontextu. Jedná se o s-slovesa s absolutním významem. Význam často zahrnuje zvyk nebo tendenci, tvar stejného slovesa bez sufixu *-s/-es* mívá podobný význam. (Ibid., s. 324)

65. *Deras hund* ***bits****!* (Ibid.)
66. *Deras hund* ***brukar bita*** *folk.* (Ibid.)

1.2.2. Opisné pasivum

1.2.2.1. Tvoření opisného pasiva

Ve švédštině rozlišujeme dva podtypy opisného pasiva, a to podle použitého pomocného slovesa – sponového slovesa *bli* nebo *vara*. Opisné pasivum sestává z **pomocného slovesa** (sv. *passivbildande hjälpverb*) a **příčestí minulého** (sv. *perfektparticip*). Vara-pasivum nabízí výrazně omezenější možnosti využití, zatímco bli-pasivum se z velké míry sémanticky i syntakticky překrývá s s-pasivem. (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 382)

67. Bli-pasivum: *Glasögonen **blev tillvaratagna** av en konduktör.* (Ibid.)
68. Vara-pasivum: *Han **är älskad** av hela folket.* (Ibid.)

Paradigma příčestí minulého

Třída	Infinitiv	Příčestí: Utrum	Příčestí: Neutrum	Příčestí: Plurál
I	arbeta	arbetad	arbetat	arbetade
IIa	böja	böjd	böjt	böjda
IIb	köpa	köpt	köpt	köpta
III	sy	sydd	sytt	sydda
IV	bjuda	bjuden	bjudet	bjudna

Tabulka 2. **Paradigma příčestí minulého** (Holmes, Hinchliffe, 2013, s. 299)

Pro tvoření opisného pasiva je důležité rozlišovat příčestí minulé a tzv. **supinum** (sv. *supinum*). Následuje paradigma supina pro srovnání.

Paradigma supina

Třída	Infinitiv	Supinum
I	arbeta	arbetat
IIa	böja	böjt
IIb	köpa	köpt
III	sy	sytt
IV	bjuda	bjudit

Tabulka 3. **Paradigma supina** (Holmes, Hinchliffe, 2013, s. 299)

Tvar příčestí minulého se se supinem někdy překrývá. V třídě I, II a III je tvar supina stejný jako tvar příčestí minulého ve středním rodě. (Holmes, Hinchliffe, 2013, s. 299) Supinum se používá spolu s pomocným slovesem *ha* při tvoření perfekta či plusquamperfekta, naopak příčestí minulé se kombinuje s pomocným slovesem *vara*, kdy plní funkci predikativu, případně se slovesem *bli/vara* v pasivu. Na rozdíl od příčestí minulého se supinum neskloňuje. Příčestí minulé se skloňuje stejně jako přídavná jména a může být v pozici přívlastku, kdy rozlišujeme neurčitý a určitý tvar, nebo součástí predikátu. (Holmes, Hinchliffe, 2013, s. 300–301)

Supinum:

69. *Han* ***har köpt*** *en bil.* (Ibid., s. 300)

Příčestí minulé v opisném pasivu:

70. *Fabriken* ***blev nerlagd****. Företaget* ***blev nerlagt****. Filialerna* ***blev nerlagda****.* (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 384)

Ve větách, v nichž je gramatickým podmětem expletivum *det*, se příčestí skloňuje podle sémantického subjektu v případě, že stojí bezprostředně před příčestím minulým. Pokud je naopak příčestí před sémantickým subjektem, zůstává příčestí ve tvaru středního rodu jednotného čísla. Pokud sémantický subjekt plní funkci fráze na začátku věty před finitním

slovesem (sv. *satsbas*[7]), jsou v pořádku obě možnosti. (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 385) **Sémantický subjekt** (sv. *egentligt subjekt*) je „obligatorní nominální doplnění slovesa, běžně sestávající z neurčité nominální fráze, které se vyskytuje spolu s expletivem *det* v roli formálního podmětu[...]a je v pozici běžné pro předmět“ (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999a, s. 165).

Sémantický subjekt:

71. *Det **blev** fyra trafikoffer **inlagda** i går.* (Ibid.)
72. *Det **blev inlagt** fyra trafikoffer i går.* (Ibid.)
73. *Hur många brev **blev** det **skrivet/skrivna** i går?* (Ibid.)

Engdahlová (Engdahl, 2006, s. 23) se domnívá, že ačkoliv je příčestí používané pro tvoření opisného pasiva tradičně označováno jako **příčestí minulé** (en. *perfect participle*), jelikož se odvozuje ze supina používaného pro vyjádření minulého času, je pro tranzitivní slovesa vhodnější označení **příčestí trpné** (en. *passive participle*) kvůli jeho pasivnímu významu. V této diplomové práci zachováme termín příčestí minulé, jelikož je běžnější (objevuje se ve veškeré použité literatuře, a to i u samotné Engdahlové).

Bli-pasivum ve švédštině většinou vyjadřuje konkrétní izolovaný děj, při němž dochází ke změně stavu, a často se objevuje v kombinaci s příslovečným určením času, způsobu a nebo původce. V přítomném čase může sloveso *bli* indikovat budoucnost, proto se bli-pasivum používá především v préteritu, perfektu a plusquamperfektu. Bli-pasivum se často používá v mluvené švédštině a v neformálním psaném jazyce, na rozdíl od s-pasiva, které je častější ve formálním projevu a psaném jazyce, a to především v publicistickém stylu. (Holmes, Hinchliffe, 2013, s. 326)

74. Préteritum: *Han **blev påkörd** av en bil i går och ena benet **blev brutet**.* (Holmes, Hinchliffe, 2013, s. 327)
75. Perfektum: *Han **har blivit vald** till ordförande i klubben.* (Ibid.)

[7] ***Satsbas*** je fráze, která stojí na počátku určitého typu vět s funkcí větného členu (podmět, předmět, příslovečné určení). Objevuje se jak v hlavních (tázací, oznamovací), tak i vedlejších větách (především vedlejší věty tázací a vztažné). (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999a, s. 222)

Vara-pasivum popisuje aktuální stav a zdůrazňuje výsledek děje nebo změny stavu. Příčestí minulé má silně adjektivní význam. Tento typ opisného pasiva se často objevuje v kombinaci s agentem nebo příslovečným určením času či místa. (Holmes, Hinchliffe, 2013, s. 327)

76. Agens: *Hon **är plågad** av mygg.* (Ibid.)

Teleman, Hellberg a Andersson (1999, s. 382) uvádí, že opisné pasivum, respektive příčestí minulé, které je součástí této pasivní konstrukce, lze tvořit z většiny sloves, z nichž můžeme vytvořit i s-pasivum (viz kap. 1.2.1.1. Tvoření s-pasiva).

77. Opisné pasivum: *Den **blev reparerad** av en fransman.* (Ibid.)
78. S-pasivum: *Den **reparerades** av en fransman.* (Ibid.)

Proto se zaměříme na slovesa, která vytvoření opisné pasivní konstrukce z různých důvodů neumožňují. Jedná se o slovesa, z nichž a) nelze vytvořit ani s-pasivum, ani opisné pasivum nebo b) lze vytvořit pouze s-pasivum.

A) Pokud nelze ze slovesa vytvořit s-pasivum, není možné ani vytvoření opisného pasiva, resp. odpovídajícího minulého příčestí (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 383).

79. Opisné pasivum: **Napoleon **blir föreställd** av tavlan.* (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 383)
80. S-pasivum: **Napoleon **föreställs** av tavlan.* (Ibid.)
81. Opisné pasivum: **Maria **är liknad** av Martin*. (Ibid.)
82. S-pasivum: **Maria **liknas** av Martin.* (Ibid.)

B) Z určitých sloves lze vytvořit s-pasivum, ale opisné pasivum z nich netvoříme buď vůbec, nebo pouze výjimečně. Vycházíme z přehledu Telemana, Hellberga a Anderssona (1999c, s. 382–384).

- Slovesa, která jsou součástí konstrukce s **doplňkovou infinitivní skupinou** (sv. *nexusinfinitiv*), nemohou tvořit opisné pasivum, avšak v pasivních konstrukcích v s-pasivu se objevují.

83. Opisné pasivum: **Sören **blev/var ansedd** *ha räddat familjen undan vanära.* (Ibid., s. 382)
84. S-pasivum: *Sören **ansågs** ha räddat familjen undan vanära.* (Ibid.)

- Opisné pasivum většinou netvoří slovesa, jejichž podmět v aktivní větě funguje jako patiens a která v s-pasivu vyžadují příslovečné určení původce (ibid., s. 383). Otazník v závorce za větou znamená, že je sporné, zda je věta gramaticky přijatelná.

85. Opisné pasivum: *Beslutssammanträdet **är/blir föregånget** av långa förhandlingar.* (?) (Ibid.)
86. S-pasivum: *Beslutssammanträdet **föregås** av långa förhandlingar.* (Ibid.)

Některá z těchto sloves jsou však běžnou součástí pasivních konstrukcí s opisným vara-pasivem.

87. Opisné pasivum (vara-pasivum): *Hans personlighet **var kännetecknad** av lugn och klarhet.* (Ibid.)
88. S-pasivum: *Hans personlighet **kännetecknades** av lugn och klarhet.* (Ibid.)

- Určitá ditranzitivní slovesa, která mají v aktivní větě podmět v roli agentu. Z těchto sloves se pouze zřídka tvoří příčestí minulé nutné pro opisné pasivum. Konkrétně se jedná o slovesa *göra, inge, låna, räcka, skänka, tilltro, önska*.

89. Opisné pasivum: **Ministern **blev gjord** en stor tjänst av polackerna.* (Ibid.)
90. S-pasivum: *Ministern **gjordes** en stor tjänst av polackerna.* (Ibid.)

- Z intranzitivních sloves se opisné pasivum téměř vůbec netvoří.

91. Opisné pasivum: *Det **blev talat** både länge och väl om flykten.* (?) (Ibid.)
92. S-pasivum: *Det **talades** både länge och väl om flykten.* (Ibid.)

- Určitá tranzitivní slovesa, jejichž podmět v aktivní větě zaujímá pro podmět typickou roli agentu nebo role spadající do kategorie příjemce podle rozdělení Telemana,

Hellberga a Anderssona (1999b, s. 506–510) a která mohou tvořit s-pasivum, i přesto nebývají součástí opisného pasiva. Jedná se o slovesa *behålla, erhålla, förlora, förmå, gå* (v konstrukcích typu *gå en mil*), *inneha, landa, lära, mista, nå, vinna, åstadkomma* a *äga.* (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 383–384)

Opisné pasivum:

93. **Premiet* ***blev/var erhållet*** *av en tysk flicka.* (Ibid., s. 384)

94. *De första två milen* ***blev gångna*** *på rekordtid.* (?) (Ibid.)

S-pasivum:

95. *Premiet* ***erhölls*** *av en tysk flicka.* (Ibid.)

96. *De första två milen* ***gicks*** *på rekordtid.* (Ibid.)

- Z některých sloves nelze tvořit opisné pasivum, protože se z nich běžně netvoří příčestí minulé, jedná se např. o sloveso *glädja* nebo *få*.

97. Opisné pasivum: **Sådana böcker kan inte* ***bli fådda*** *längre.* (Ibid.)

98. S-pasivum: *Sådana böcker kan inte* ***fås*** *längre.* (Ibid.)

V otázce valence se „opisné pasivum chová stejně jako s-pasivum, tzn. podmět v pasivní větě odpovídá předmětu ve větě aktivní a případné příslovečné určení původce v pasivní konstrukci odpovídá podmětu v aktivní větě“ (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 389).

99. Aktivum, podmět: *Bönderna själva* ***fällde*** *träden i fjol.* (Ibid.)

100. Opisné pasivu, příslovečné určení původce: *Träden* ***blev fällda*** *(av bönderna själva) i fjol*. (Ibid.)

101. S-pasivum, příslovečné určení původce: *Träden* ***fälldes*** *av bönderna själva i fjol*. (Ibid.)

Podle Telemana, Hellberga a Anderssona (1999c, s. 390) může podmět věty v bli-pasivu na rozdíl od s-pasiva vykazovat znaky agentu.

102. ***Bli omskött*** *av världens mest serviceinriktade personal!* (Ibid.)

Z takových vět vyplývá, že referent podmětu nebrání události vyjádřené slovesnou frází, či dokonce tuto událost nepřímo způsobuje. Opisné pasivum s tímto významem se objevuje v hlavních větách v imperativu, a to především pokud je imperativ negován, tento jev ale není dostatečně prozkoumán. (Ibid.)

103. *Gå nu inte och **bli påkörd** i Stockholm!* (Ibid.)

1.2.2.2. Syntaktická funkce a distribuce

Pro podmět věty v opisném pasivu platí takřka stejná pravidla jako pro s-pasivum, podmět tedy odpovídá předmětu v aktivní větě nebo okrajově i příslovečnému určení. (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 386–387)

104. Bli-pasivum: *Sedan **blev** katten **bortkörd**.* (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 386)
105. Vara-pasivum: *Nu **är** katten **bortkörd**.* (Ibid.)

I ditranzitivní slovesa se v opisném pasivu chovají podobně jako v s-pasivu (viz kap. 1.2.1.2. Syntaktická funkce a distribuce). Podmět v pasivní větě však častěji odpovídá nepřímému předmětu aktivní věty než přímému předmětu. (Ibid.)

106. Nepřímý předmět: *Han **blev anförtrodd** uppdraget i höstas.* (Ibid.)
107. Přímý předmět: *Uppdraget **blev anförtrott** honom i höstas.* (Ibid.)

Expletivum *det* v pozici podmětu se v opisném pasivu – konkrétně v bli-pasivu – objevuje ve srovnání s s-pasivem jen zřídka. Pokud se jedná o intranzitivní sloveso, většinou věta obsahuje příslovečné určení míry. V bli-pasivu se vyskytuje rovněž expletivum *det* spolu se sémantickým subjektem. Příčestí stojí buď za předmětem, nebo před ním, což je běžné především v dialektech jižního Švédska. (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 386)

108. Intranzitivní sloveso: *Under kaffepauserna **blev** det mest **språkat** om väder och vind.* (Ibid.)

109. Expletivum *det* spolu se sémantickým subjektem: *Det **blev** inte så många kursböcker **lästa** när man låg i lumpen. / Det **blev** inte **läst** så många kursböcker när man låg i lumpen.* (Ibid.)

V psané švédštině je u určitých příčestí minulých možné umístit nepřímý předmět vyjádřený zájmenem před příčestí minulé. Takové konstrukce působí archaicky. (Ibid., s. 387)

110. Nepřímý předmět vyjádřený zájmenem: *Bidraget skulle **bli** oss **beviljat** omgående, stod det i brevet.* (Ibid.)

1.2.2.3. Příslovečné určení původce

Příslovečné určení původce doplňuje bli-pasivum podobně jako s-pasivum (srov. kap. 1.2.1.4.), ale obecně lze říci, že opisné pasivum se častěji vyskytuje bez příslovečného určení původce, mimo jiné proto, že opisné pasivum na rozdíl od s-pasiva více zdůrazňuje výsledek slovesného děje. Také k tomu přispívá fakt, že u opisného pasiva koncové pole[8] (sv. *slutfält*) nikdy nezůstává prázdné. (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 387–388)

111. S příslovečným určením původce: *Han **blev undanträngd** av sin bror.* (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, 387)
112. S-pasivum: *Han **trängdes undan** av sin bror.* (Ibid.)
113. Bez příslovečného určení původce: *Eftersom prosten faktiskt **är älskad**.* (Ibid., s. 388)

Vara-pasivum může přibírat příslovečné určení původce, a to především pokud lze větu parafrázovat v s-pasivu při zachování slovesného času. (Ibid.)

114. Vara-pasivum: *Huset **är skymt** av två stora lönnar.* (Ibid.)
115. S-pasivum: *Huset **skyms** av två stora lönnar.* (Ibid.)

[8] *Slutfält* zahrnuje části predikátu, jako je: infinitiv, částice (jako součást frázových sloves), předmět, většinu příslovečných určení aj. (Teleman, Hellberg a Andersson, 1999a, s. 224)

1.2.2.4. Vymezení pasivního a nepasivního použití konstrukce vara/bli + příčestí minulé

Predikativ (sv. *predikativ*) v opisném pasivu se od dalších konstrukcí s *bli/vara* ve spojení s příčestím minulým liší tím, že jej lze parafrázovat aktivní větou či větou v s-pasivu. V pasivní konstrukci má příčestí minulé verbální význam. Verbální participium (sv. *verbala participet*) může doplňovat příslovečné určení původce a na rozdíl od adjektivního participia se vyskytuje ve spojení s příslovečným určením času, jež se váže na sémantiku daného slovesa, a tak určuje časovou charakteristiku daného slovesného děje či stav daného participia. (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 403)

116. Verbální participium + příslovečné určení času: *Brunnen* ***var grävd*** *1918*. (Ibid., s. 404)

Také použití a pozice **příslovečného určení míry** nebo **způsobu** (sv. *gradadverbial* a *sättsadverbial*) ukazuje na verbální význam příčestí, a tedy na to, jestli se jedná o opisné pasivum, či nikoliv. Příčestí minulé lze v opisném pasivu použít pouze v případě, že se kmen daného slovesa objevuje i v určitém slovesném tvaru, proto nemůže obsahovat derivační prefix *o-* a prvním členem kompozita nemůže být *ny-*. (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 404)

Parafráze opisného pasiva s-pasivem a aktivem:

117. *Hon* ***blev inlagd*** *på sjukhus.*
118. *Hon* ***lades in*** *på sjukhus.*
119. *Man* ***lade in*** *henne på sjukhus.* (Ibid., s. 403)

Participium se spíše adjektivním významem:

120. *Han* ***var fascinerad*** *av en dansk 1700-talskonstnär.* (Ibid.)

Příslovečné určení míry, verbální význam:

121. *Han* ***blev retad*** *alltför mycket av sina kamrater.*
122. **Han* ***blev*** *alltför* ***retad*** *av sina kamrater.* (Ibid.)

Příslovečné určení míry, adjektivní význam:

123. *Han **blev** alltför **förvånad** för att kunna dölja det.*

124. **Han **blev förvånad** alltför mycket för att kunna dölja det.* (Ibid.)

Předpona *o-*:

125. **Mannen **blev odömd** till fängelse.*

126. *Mannen **blev dömd** till fängelse.* (Ibid.)

1.2.3. Rozdíly v používání s-pasiva a opisného pasiva

V této kapitole se zaměříme na sémantické a syntaktické rozdíly mezi s-pasivem a opisným pasivem a popíšeme rozdíly ve frekvenci používání jednotlivých typů pasivních konstrukcí ve švédštině. Budeme vycházet především z gramatik *Swedish: a Comprehensive Grammar* (Holmes, Hinchliffe, 2013) a *Svenska Akademiens Grammatik* (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c), které popisují faktory ovlivňující volbu pasivní konstrukce, a následně je porovnáme s výsledky studií *Passiv i moderne dansk, norsk og svensk* (Laanemets, 2012), *Valet av passivform i modern svenska* (Engdahl, 2000) a *A corpus-based analysis of the Swedish passive alternation* (De Cuypere, Baten, Rawoens, 2014) zaměřených na pasivum ve švédštině, které vycházejí buď úplně, nebo zčásti z korpusů. Právě korpusové studie nám umožní se podívat zblízka na aktuální jazykový úzus a jak na frekvenci používání pasiva ve srovnání s aktivem, tak i na distribuci jednotlivých pasivních konstrukcí.

Holmes a Hinchliffe (2013, s. 328–331) udávají tři hlavní faktory ovlivňující volbu pasivní konstrukce: a) podmět, b) agens a c) slovesný čas.

A) Pokud je podmět životný[9] (sv. *animat*), je tendence použít bli-pasivum. Pokud tomu tak není, používá se spíše s-pasivum. Neplatí to však pro perfektum a plusquamperfektum, kde se dává přednost s-pasivu. (Holmes, Hinchliffe, 2013, s. 328)

> 127. Životný podmět: *Presidenten* ***blev skjuten*** *i sin bil.* (Ibid.)
> 128. Neživotný podmět: *Det* ***anses*** *vara av sämre kvalitet.* (Ibid.)
> 129. Perfektum: *Han* ***har korats*** *till Sveriges bästa spelare.* (Ibid.)

B) Věty s konkrétním agentem mohou být v bli- i s-pasivu, naopak věty s abstraktním agentem se vyskytují pouze v s-pasivu. Pokud *av*-fráze[10] neindikuje reálného

[9] Životným podmětem zde chápeme živou bytost, která má rozum, vůli a city podle definice Telemana, Hellberga a Anderssona (1999a, s. 153).
[10] Sv. *av*-fras, tedy předložka *av* spolu s nominální frází vyjadřující příslovečné určení původce (viz Teleman, Hellberg a Andersson, 1999c, s. 373).

konatele činnosti, ale spíše abstraktní příčinu či způsob, používá se s-pasivum nebo vara-pasivum. (Holmes, Hinchliffe, 2013, s. 328–329)

130. Konkrétní agens: *Han **överfölls/blev överfallen** av rövare.* (Ibid., s. 328)
131. Abstraktní agens: *Mördaren **överfölls** av ånger.* (Ibid., s. 329)
132. Av-fráze: *Läget **präglas/är präglat** av stor oro*. (Ibid.)

C) Slovesný čas ovlivňuje volbu pasivní konstrukce následovně:

- V infinitivu, a to především v kombinaci s modálním slovesem, převládá s-pasivum, stejně jako v prézentu. Bli-pasivum často indikuje budoucnost, zatímco vara-pasivum má spíše adjektivní význam. (Ibid., 329–331)

133. Modální sloveso + prézens: *Rapporten **måste skrivas** i dag.* (Ibid., 329)
134. Bli-pasivum: *Dörrarna **blir öppnade** (om en timme).* (Ibid.)
135. Vara-pasivum: *Dörrarna **är öppnade** (nu)*. (Ibid.)

- S-pasivum značí opakovaný děj u **terminativních sloves** (en. *terminative*) a pokračující děj u **durativních sloves** (en. *durative*). (Ibid.)

136. Terminativní: *Dörrarna **öppnas** (klockan tio).* (Ibid.)
137. Durativní: *Diktatorn **fruktas** av alla.* (Ibid.)

- S-pasivum se ve srovnání s bli-pasivem v préteritu používá často u terminativních sloves, zatímco u durativních sloves pak v případě, že je kladen důraz na samotný děj, nebo ve spojení s modálním slovesem a u jednorázových výskytů. (Ibid., 330)

138. Terminativní: *Han **utnämndes** till professor.* (Ibid.)
139. Durativní: *Borgar **byggdes**, nya städer **grundades**, källare **grävdes**.* (Ibid.)
140. Jednorázový výskyt: *Ett rymningsförsök **stoppades** i sista stund.* (Ibid.)
141. Modální sloveso: *Äldrevården **måste förbättras**.* (Ibid.)

- Bli-pasivu se dává přednost, pokud je kladen důraz na výsledek děje, a to především když se ve větě objevuje větný modifikátor, věta je v kondicionálu, nebo se jedná o inchoativní konstrukci, která klade důraz na započetí děje.

    142. Větný modifikátor: *Jag **blev** vänligt **mottagen**.* (Ibid.)
    143. Kondicionál: *Om man stal ett får **blev** man **hängd**.* (Ibid.)
    144. Inchoativní konstrukce, důraz na započetí děje: *Premiärministern **blev** (så småningom) **älskad** av folket.* (Ibid., 331)

- „Vara-pasivum má především adjektivní význam.“ (Ibid.)

    145. *Vikingarna **var fruktade** över hela Europa.* (Ibid.)

- V perfektu a plusquamperfektu převládá s-pasivum pro vyjádření děje, zatímco bli-pasivum se používá k zdůraznění výsledku děje.

    146. *Det sista glaset **hade tömts** för timmar sedan.* (Ibid.)
    147. *Han har som bekant **blivit åtalad** för rattonykterhet.* (Ibid.)

Teleman, Hellberg a Andersson (1999c, s. 397–401) uvádí řadu faktorů, jejichž přítomnost ovlivňuje použití s-pasiva, nebo bli-pasiva, na rozdíl od Holmese a Hinchliffa (2013), které jsme zmínili výše, však mezi ně nezahrnují slovesný čas. Věty v s-pasivu a bli-pasivu mohou mít podle Telemana, Hellberga a Anderssona (1999c, s. 397) často stejný nebo pouze mírně odlišný význam, v jiných případech je ale jedna z těchto pasivních konstrukcí v jazyce zastoupena častěji.

A) V následujících případech je preferováno s-pasivum:

- Slovesa mluvení, myšlení a smyslových vjemů. Pokud je takové sloveso součástí doplňkové infinitivní skupiny, je s-pasivum jediná možná volba. (Ibid.)

    148. *De **sågs** gräla i bussen.* (Ibid.)
    149. ***De **blev sedda** gräla i bussen.* (Ibid.)

- Pasivní věta s expletivem *det* v roli podmětu. (Ibid.)

  150. *Det **dansades** hela natten.* (Ibid.)

- Pokud má děj iterativní nebo generický význam. (Ibid.)

  151. *Fågelfrö **köps** i djuraffärer.* (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 398)
  152. **Fågelfrö **blir köpt** i djuraffärer*. (Ibid.)

- Po některých modálních slovesech[11] a slovesech s modálním významem v infinitivní frázi. (Ibid.)

  153. *Detta **måste** till varje pris **förhindras**.* (Ibid.)

- Určitá slovesa vyjadřující statické vztahy tvoří pouze s-pasivum. (Ibid.)

  154. *Gården **ägs/innehas** f.n. av en cykelhandlare i stan.* (Ibid.)

- Pro vyjádření časově neohraničeného procesu bez specifikace jeho začátku či konce. (Ibid.)

  155. *Detta dataregister **disponerades** bara av staben.* (Ibid.)

- Funkční slovesa, která mají ve tvaru aktiva jako předmět abstraktní nominální frázi. (Ibid.)

  156. *Det mest tänkvärda uttalandet **gjordes** av en tysk deltagare.* (Ibid.)

[11] Autoři zde popisují deontické modální výpovědi. Deontická modalita vyjadřuje nutnost či možnost ve vztahu k zákonům, pravidlům nebo normám (Teleman, Hellberg a Andersson, 1999c, s. 282). Naopak v modálních výpovědích epistemických je běžnější použití bli-pasiva (Engdahl, 2000, s. 4).

- Slovesa, která mají v aktivní konstrukci vnitřní předmět (ibid., 399). **Vnitřní předmět** (sv. *innehållsobjekt*) je „doplnění slovesa, které vyjadřuje lexikální významový rys, jenž je obsažen ve významu tohoto slovesa“ (Karlík, 2017a).

  157. *Livet **levs** framlänges (och förstås baklänges).* (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 399)

- V hlavní větě, která je v pasivu a zároveň je větou oznamovací a vyjadřuje nepřímou výzvu, protože v takové větě se předpokládá, že má agens plnou kontrolu nad děním. (Ibid.)

  158. *Allihop! Bollarna **slängs**… nu!* (Ibid.)

B) V následujících případech švédština upřednostňuje bli-pasivum:

- Slovesa **telická**[12] (sv. *med avgränsad aktionsart*), především pokud daný děj předpokládá konkrétní výsledek.

  159. *Han **blev rakad** och **klippt** på några minuter.* (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 399)

- Zdůraznění počátku stavu vyjádřeného příčestím minulým. Bli-pasivum také často vyjadřuje budoucnost, když je pomocné sloveso *bli* v prézentu. (Ibid.)

  160. *Den här räkningen **blir** knappast **betald**.* (Ibid.)

- Pokud podmět pasivní věty může alespoň z určité míry ovlivnit děj. (Ibid., s. 400)

  161. *Min man **försökte bli uttagen** till att tävla i mästerskapen.* (Ibid.)

[12] Švédština rozlišuje 4 způsoby slovesného děje, a to *avgränsad process*, *oavgränsad process*, *tillstånd* a *punkthändelse. Avgränsad process* Teleman, Hellberg a Andersson (1999c, s. 324) definují jako děj, který ve svém významu nese přirozené zakončení, po němž už děj dále neprobíhá. Tomuto švédskému pojmu je podle našeho mínění nejblíže pojem **telické** sloveso vymezené Bernardem Comriem v práci *Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems* (1974, s. 44–45).

- Pokud má sloveso se sufixem -s také deponentní funkci a věta by mohla být chápána dvěma způsoby, avšak použití s-pasiva úplně vyloučené není. (Ibid.)

  162. *Hultgren **har blivit slagen** på gatan.*[13] (Ibid.)

- Pokud je podmět životný, což může souviset s tím, že životné aktanty ovlivňují děj častěji než aktanty neživotné. (Ibid.)

  163. Životný podmět, který ovlivňuje děj tím, že vyjadřuje svou vůli: *Han säger att han **vill bli undersökt**.* (Ibid.)
  164. Neživotný: *Han säger att saken **måste undersökas***. (Ibid.)

- Pokud je infinitivní fráze v pasivu syntakticky podřízená slovesu ve tvaru se sufixem -s. (Ibid., s. 401)

  165. *Han **tycktes** bli övertygad av argumenten.* (Ibid.)

První korpusovou studií, jejíž výsledky zde představíme, je *Passiv i moderne dansk, norsk og svensk* od Anu Laanemetsové (2012). Laanemetsová se v ní věnuje srovnání pasiva v současné dánštině, norštině a švédštině, a to především co se týče frekvence pasiva ve srovnání s aktivem. Dále zkoumá jednotlivé typy pasivních konstrukcí podle funkčního stylu a určitých faktorů. Pro účely této diplomové práce využijeme z její studie pouze frekvenční tabulky. Pro výzkum švédského pasiva využívá 4 různé zdroje podle druhu textu. Psanou švédštinu analyzuje v korpusu VISL, v němž zkoumá publicistické texty, a v korpusu Storsuc zkoumá beletristické texty. Neformálnímu mluvenému jazyku se věnuje v korpusu Göteborg Spoken Language Corpus (GSLC) a formální mluvený jazyk zkoumá v textech na webové stránce Riksdagen.se. (Laanemets, 2012, s. 69–77)

[13] *Hultgren **har blivit slagen** på gatan. / Hultgren **har slagits** på gatan.* (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 400) Z první věty jednoznačně vyplývá, že Hultgrena někdo zbil, a tedy že Hultgren je v roli patiensu. Druhá věta může mít ještě jiný význam, a to že se Hultgren popral, a je tedy v roli agentu (sufix -s zde tedy vyjadřuje reciproční reflexivitu).

Nedostatek této studie vidíme v tom, že se věnuje pouze frekvenci s-pasiva a bli-pasiva, ale nezohledňuje frekvenci vara-pasiva, ačkoliv jeho existence je v teoretické části práce zmíněná.

Frekvence pasiva v psané švédštině (u finitních slovesných tvarů)

Publicistika			Beletrie		
pasivum %	pasivum (počet)	finitní slovesa (počet)	pasivum %	pasivum (počet)	finitní slovesa (počet)
11,0 %	258 692	2 353 808	3,5 %	10 421	297 170

Tabulka 4. **Frekvence pasiva v psané švédštině** (Laanemets, 2012, s. 88)

Frekvence pasiva v mluvené švédštině (na finitní sloveso)

Neformální mluvený jazyk			Formální mluvený jazyk		
pasivum %	pasivum (počet)	finitní slovesa (počet)	pasivum %	pasivum (počet)	finitní slovesa (počet)
1,3 %	1 492	112 786	4,1 %	66	1 618

Tabulka 5. **Frekvence pasiva v mluvené švédštině** (Laanemets, 2012, s. 88)

Distribuce s-pasiva a bli-pasiva v psané švédštině

Publicistika		Beletrie	
s-pasivum	bli-pasivum	s-pasivum	bli-pasivum
97,0 %	3,0 %	90,4 %	9,6 %

Tabulka 6. **Distribuce s-pasiva a bli-pasiva v psané švédštině** (Laanemets, 2012, s. 92)

Distribuce s-pasiva a bli-pasiva v mluvené švédštině

Neformální mluvený jazyk		Formální mluvený jazyk	
s-pasivum	bli-pasivum	s-pasivum	bli-pasivum
85,5 %	14,5 %	93,9 %	6,1 %

Tabulka 7. **Distribuce s-pasiva a bli-pasiva v mluvené švédštině** (Laanemets, 2012, s. 92)

Faktory ovlivňující volbu pasivní konstrukce zkoumají Elisabeth Engdahlová ve studii *Valet av passivform i modern svenska* (2000) a Ludovic de Cuypere, Kristof Baten a Gudrun Rawoensová ve studii *A corpus-based analysis of the Swedish passive alternation* (2014). Engdahlová se na rozdíl od výše zmíněné studie Anu Laanemetsové (2012) nezabývá mluveným jazykem, ani jinak nezohledňuje funkční styl textu. Pracuje s korpusem PAROLE, který obsahuje beletristické a publicistické texty, které pocházejí z let 1976–1997 (Engdahl, 2000, s. 1). Studie de Cuypere, Batena a Rawoensové (2014, s. 199–219) se také zabývá současnou psanou švédštinou, hledá faktory ovlivňující používání s-pasiva a bli-pasiva a provádí statistickou analýzu na základě korpusových dat, která obsahují 1 197 konkordancí. Autoři studie zvolili 3 běžná švédská slovesa, která se objevovala v obou formách: *acceptera* (přijmout, akceptovat), *behandla* (léčit, ošetřit), *välja* (vybírat, vybrat). Daná slovesa byla vybrána na základě seznamu sloves ve studii Elisabeth Engdahlové (2019), protože měla nejvyšší počet výskytů v obou typech pasiva. Obě studie pracují s odlišnými faktory ovlivňujícími volbu pasivní konstrukce, dva však mají společné:

A) Životnost podmětu (en. *subject animacy*)

Engdahlová (2000) i de Cuypere, Baten a Rawoensová (2014) zkoumají, zda platí výše uvedené pravidlo ze *Svenska Akademiens Grammatik* (Teleman, Hellberg, Andersson, 1999c, s. 400), a ověřují, zda ve větách s životným podmětem je častější použití bli-pasiva. Výsledky z korpusu Parole tuto teorii podporují, 88 % vět v bli-pasivu mělo životný podmět, zatímco u s-pasiva to bylo pouze 31 % vět. Engdahlová však dále uvádí,

že důležitější roli hraje to, zda má podmět věty kontrolu nad dějem, v takovém případě je tendence zvolit právě bli-pasivum (Engdahl, 2000, s. 3–4). Podle de Cuypere, Batena a Rawoensové (2014, s. 213–219) má životnost podmětu spolu s přítomností modálního slovesa nejsilnější vliv na výběr pasivní konstrukce. Pravděpodobnost, že věta s neživotným podmětem bude v s-pasivu, je sedmkrát vyšší, než že bude v s-pasivu věta s životným podmětem. Z těchto výsledků tedy lze vyvodit, že pokud je podmět životný, je pravděpodobnější použití bli-pasiva, a naopak u neživotného podmětu je pravděpodobnější použití s-pasiva. To potvrzuje i zkoumání následujícího faktoru, a to způsobu slovesného děje, provedené právě Engdahlovou (Engdahl, 2000, s. 4–6).

B) Způsob slovesného děje

Dalším zmíněným faktorem je **způsob slovesného děje** (sv. *aktionsart*). Engdahlová uvádí, že z tradičních švédských gramatik vyplývá, že se slovesa telická nejčastěji vyskytují v bli-pasivu, především pokud je zdůrazňován počátek nebo výsledek nového stavu. Naopak slovesa atelická bývají součástí konstrukcí s-pasiva. Engdahlová pokládá otázku, jestli doopravdy existuje možnost volby mezi s-pasivem a bli-pasivem podle toho, jak je daný děj popisován. Jako příklad zmiňuje sloveso *disponera*, které mělo při hledání v korpusu 20 výskytů, z nichž ani jeden nebyl ve tvaru bli-pasiva. Dále zkoumá dvě skupiny často používaných sloves a jejich výskyt v s-pasivu a bli-pasivu. V první skupině sloves (*dricka, skriva, stänga, tala, äta, öppna*) se kromě slovesa *skriva* bli-pasivum vůbec nevyskytuje. Do této skupiny jsou zahrnuta některá slovesa telická (*öppna, stänga*). To by mělo znamenat, že u nich bude převládat bli-pasivum, což se však nepotvrdilo. V druhé skupině sloves (*acceptera, behandla, döda, erbjuda, mörda, välja*) též převládá s-pasivum, ale objevuje se i bli-pasivum. Podle Engdahlové má tato skupina společné to, že mnoho těchto sloves doplňuje v aktivu životný předmět, který se v pasivu mění na podmět. Pro první skupinu platí pravý opak. Výsledky tedy potvrzují, že životnost/neživotnost podmětu hraje velkou roli především pro bli-pasivum, Engdahlová však ještě dodává, že i přesto je s-pasivum bezpříznakovou pasivní konstrukcí a objevuje se přibližně dvacetkrát častěji než bli-pasivum. (Engdahl, 2000, s. 4–6)
Studie de Cuypere, Batena a Rawoensové (2014, s. 213–219) odpovídá interpretaci výsledků studie Engdahlové, jelikož nenalezla důkazy o tom, že by způsob slovesného děje měl silný vliv na výběr typu pasivní konstrukce.

Následující faktory, které obě studie nemají společné, jsme se pokusili seřadit podle toho, jak výrazný vliv na volbu pasivní konstrukce mají:

C) Funkce vyjádření (sv. *yttrandets funktion*)

Výběr pasivní konstrukce z velké míry závisí na funkci výpovědi. Někdy je možné použít pouze s-pasivum, týká se to mj. různých upozornění, pravidel a varování. (Engdahl, 2000, s. 2)

166. Upozornění: *Dörren **öppnas** utåt.* (Ibid.)
167. Pravidlo: *I bisatser **placeras** inte framför det finita verbet.* (ibid.)
168. Varování: *Dörrarna **stängs**.* (Ibid.)

D) Přítomnost modálního slovesa (en. *modal verb – present or absent*)

Nejvýraznější efekt má podle studie de Cuypere, Batena a Rawoensové (2014, s. 213–219) životnost podmětu a právě přítomnost či nepřítomnost modálního slovesa. Pravděpodobnost, že věta s modálním slovesem bude v s-pasivu, je podle autorů studie devětkrát vyšší, než že bude v s-pasivu věta bez modálního slovesa.[14]

E) Lexikální faktory (sv. *lexikala faktorer*)

Podle Engdahlové (2000, s. 7–8) lze na konkordancích pozorovat, že u sloves, která se vyskytují jak v s-pasivu, tak i v bli-pasivu, jsou mezi jednotlivými pasivními konstrukcemi zřetelné významové rozdíly. Jako příklad uvádí sloveso *anta* a vybrané výskyty tohoto slovesa z korpusu Parole. Rozlišuje tři významové skupiny. V prvním případě sloveso *anta* vyjadřuje *něco abstraktního, co je přijato určitou organizací* (a), v druhém případě se jedná o *přijetí na vzdělávací instituci* (b) a ve třetím případě se jedná o význam *domnívat se, předpokládat* (c).

169. a) *Lördagens slutbud, som **antogs** av församlingen.* (Ibid., s. 7)

[14] Autoři explicitně uvádí, že faktor *přítomnost modálního slovesa* nezohledňuje interpretaci sémantiky slovesa a tedy toho, zda vyjadřuje deontickou či epistemickou modalitu, a omezuje se pouze na přítomnost/absenci modálního slovesa (de Cuypere, Baten, Rawoens, 2014, s. 209).

170. b) *De som har goda betyg har inga problem att **bli antagna.*** (Ibid.)

171. c) *Inlärningen **antas** bli mer effektiv om man delar upp skolklasser.* (Ibid.)

Engdahlová se domnívá, že existuje korelace mezi významem a formou pasiva. Ve významu *přijmout na vzdělávací instituci* se z 90 % použilo bli-pasivum, stejně jako ve významu *něco abstraktního, co je přijato určitou organizací*, kde se jedná dokonce o 98 %. Naopak ve třetím případě *domnívat se, předpokládat* jsou všechny konkordance v s-pasivu. (Ibid., s. 8)

F) Syntaktické faktory (sv. *syntaktiska faktorer*)

Pokud je pasivum součástí doplňkové infinitivní skupiny, a tudíž se podmět pasivní konstrukce interpretuje jako podmět pro infinitiv, lze použít pouze s-pasivum (ibid.). Zde Engdahlová svou analýzou dokládá výklad Telemana, Hellberga a Anderssona (1999c, s. 397).

172. **På sikt **blir** bolagen **antagna** tjäna på vinstdelningen.* (Engdahl, 2000, s. 8)

173. *På sikt **antas** bolagen tjäna på vinstdelningen.* (Ibid., s. 7)

V neosobním pasivu je v moderní švédštině také možné použít pouze s-pasivum. (Engdahl, 2000, s. 9)

174. *Det **bjöds** på kaffe.* (Ibid.)

175. **Det **blev bjudet** på kaffe.* (Ibid.)

G) Příslovečné určení původce

Výsledek studie de Cuypere, Batena a Rawoensové (2014, s. 213–219) v jedné proměnné neodpovídá výsledkům výše zmíněné studie Anu Laanemetsové (2012), která uvádí, že použití příslovečného určení původce s předložkou *av* indikuje použití bli-pasiva. Ze studie *A corpus-based analysis of the Swedish passive alternation* (De Cuypere, Baten, Rawoens, 2014, s. 213–219) naopak vyplývá, že pokud se ve větě objeví příslovečné určení původce s předložkou *av*, bude se z 80 % jednat o větu v s-pasivu, ačkoliv se příslovečné určení původce nepoužívá příliš často. Ve zkoumaných konkordancích bylo

přítomno v 9 % vět, což odpovídá i výsledkům výzkumu Telemana, Hellberga a Anderssona (1999c, s. 387–388), kteří udávají, že opisné pasivum se častěji vyskytuje bez příslovečného určení původce, mimo jiné proto, že opisné pasivum na rozdíl od s-pasiva více zdůrazňuje výsledek slovesného děje.

H) Gramatická osoba podmětu a podmět v jednotném/množném čísle (en. *subject person and number*)

Podle de Cuypere, Batena a Rawoensové (2014, s. 213–219) se s-pasivum vyskytuje nejčastěji v kombinaci s třetí osobou, ale u jednotného/množného čísla nelze vysledovat konkrétní trend, proto ho autoři studie nepovažují za důležitý faktor.

I) Slovesný čas (sv. *tempus*)

Slovesný čas jako faktor ovlivňující volbu pasivní konstrukce zmiňuje pouze Holmes a Hinchliff (2013), v žádné další uvedené studii se jako faktor nevyskytuje, nelze však na základě omezeného vzorku odborných prací určit, proč tomu tak je.

1.3. Pasivum v češtině

V češtině rozlišujeme dva druhy pasivní konstrukce, a to **opisné pasivum** a **reflexivní/zvratné pasivum**, které je typem **reflexivní formy slovesné** (dále pouze zkráceně **RFS**). Opisné pasivum je složený slovesný tvar sestávající ze slovesa *být* a příčestí trpného, v některých případech se místo slovesa *být* používají tvary sloves *mít* a *dostat*. (Karlík et al., 2012 s. 323–324) Pasivní konstrukce můžeme tvořit pouze ze sloves tranzitivních, tedy těch, která mohou mít předmět (Cvrček, 2010, s. 243). Reflexivní pasivum se tvoří ze slovesa a diskrétního morfému *se* a je omezeno pouze na 3. osobu (Karlík et al., 2012 s. 523). V některých případech jsou obě konstrukce (opisné a reflexivní pasivum) zaměnitelné a volba konkrétního tvaru neovlivní smysl ani stylistickou rovinu dané výpovědi, není to však pravidlem (Štícha, 1979). Ertl (1918) uvádí, že ve slovanských jazycích, a tedy i v češtině, pasivní konstrukce nejsou tak frekventovaným jevem jako v jiných jazycích.

176. Opisné pasivum: *Film **byl natáčen** v ateliéru.* (Štícha, 1979)
177. Reflexivní pasivum: *Film **se natáčel** v ateliéru*. (Ibid.)

Podle Štíchy (1979) reflexivní forma slovesná sice často konkuruje opisnému pasivu, zároveň však vždy nenaplňuje klasickou definici pasiva jako vyjádření slovesného děje, jehož původce nestojí v roli podmětu, proto pasivum definuje jako „gramatickými prostředky vyjádřený slovesný děj, jehož účastník vyjádřený podmětem věty je nazírán jako entita tímto dějem zvnějšku zasahovaná“. Ke klasické definici se naopak kloní Rusínová (Karlík et al., 2012, s. 323), která za rozhodující aspekt pokládá odsunutí původce děje z role podmětu. Panevová (2014, s. 104–112) zmiňuje, že tradičně se reflexivní pasivum považovalo za pasivní konstrukci, sama ale zařazuje reflexivní pasivum do kategorie **deagentní diateze**, protože u tohoto typu diateze nemůže být obsazena pozice konatele (agentu):

178. Opisné pasivum, vyjádřený agens: *Dům **je stavěn** dělníky.* (Cvrček, 2010, s. 244)
179. Reflexivní pasivum: **Dům **se staví** dělníky.* (Ibid.)

Pro účely této diplomové práce budeme reflexivní pasivum řadit mezi pasivní konstrukce.

Z hlediska stylistiky lze zkoumat jak vztah aktiva a pasiva, tak i konkurenci mezi opisným a reflexivním pasivem. Jelínek (Karlík et al., 2012, s. 765–766) popisuje konkurenci aktivně-pasivní, která ovlivňuje abstraktnost vyjádření. Čím více se agens odsouvá do pozadí, tím více se podle Jelínka zesiluje abstraktnost dané výpovědi. Jako příklad uvádí následující věty v pořadí od konkrétního vyjádření po abstraktní:

180. *Obchodník* ***zvýšil*** *ceny.*
181. *V obchodě* ***zvýšili*** *ceny.*
182. *V obchodě* ***se zvýšily / byly zvýšeny*** *ceny.*
183. ***Zvýšily se / byly zvýšeny*** *ceny.* (Ibid.)

Ertl (1918) uvádí, že opisné pasivum je knižnějším tvarem, zatímco zvratné pasivum se používá spíše v „jazyce lidovém než spisovném“. S tímto tvrzením souhlasí i Štícha (1979), podle nějž se zvratné pasivum více uplatňuje v hovorovém jazyce. Naopak Rusínová (Grepl, Karlík, 2012, s. 525) sice zmiňuje, že opisné pasivum je knižní, ale RFS pokládá za formu stylisticky neutrální. Cvrček (2010, s. 243) považuje opisné pasivum za „typické pro administrativní a vědecký styl“.

1.3.1. Opisné pasivum

1.3.1.1. Tvoření opisného pasiva

Opisné pasivum tvoříme z pomocného slovesa *být* a příčestí trpného. Obě součásti opisného pasiva vyjadřují **číslo**. Tvar slovesa *být* kromě toho vyjadřuje **osobu**, **způsob** a **čas** celé konstrukce a příčestí trpné vyjadřuje ještě **slovesný rod**, **vid** a **jmenný rod**. (Cvrček 2010, s. 243)

Paradigma opisného pasiva v přítomném čase

	Singulár	Plurál
1. osoba	jsem probouzen, -a, -o	jsme probouzeni, -y, -a
2. osoba	jsi probouzen, -a, -o	jste probouzeni, -y, -a
3. osoba	je probouzen, -a, -o	jsou probouzeni, -y, -a

Tabulka 8. **Paradigma opisného pasiva v přítomném čase** (Karlík et al., 2012, s. 323)

Příčestí trpné se tvoří podle kmene slovesa morfy *-(e)n, -(e)na, -(e)no, -(e)ni, -(e)ny, -(e)na,* nebo morfy *-t, -ta, -to, -ti, -ty, -ta,* jednotlivé tvary závisí na slovesné třídě. U některých sloves existují oba tvary, které však mají rozdílný význam. (Karlík et al., 2012, s. 323)

„Tisknout: **tištěn** (o knize) – **tisknut** (tlačen).“ (Ibid.)

Podle použitého morfu příčestí trpné označujeme také jako **-n/-t participium** (Panevová, 2014, s. 105) nebo **n/t-ové příčestí** (Karlík et al., 2012, s. 789). Opisným pasivem lze analogicky vyjádřit kromě přítomného času také futurum, préteritum, kondicionál přítomný i minulý a pasivní infinitiv. Tvar příčestí trpného zůstává stejný, mění se pouze tvar pomocného slovesa *být*. (Karlík et al., 2012, s. 323–324)

Opisnému pasivu v mluveném jazyce konkuruje sloveso *být* v kombinaci s adjektivem, místo *byl potrestán* se v hovoru použije *byl potrestanej* (Cvrček 2010, s. 243). Štícha (1980) označuje prostředky typu *zavřen/zavřený, přikryt/přikrytý* termíny **krátké** a **dlouhé**, nebo **jmenné** a **složené** varianty trpného příčestí. Uvádí, že **n/t-ové tvary** mají tři rozdílné funkce, a to „(1) označovat probíhající proces v pasívní perspektivě; (2) označovat dokonaný děj (*Je vyhlášena pohotovost; Zavazadla jsou přivezena* — jde o pasivní perfektum); (3) označovat (z děje vyplynulou) vlastnost". Nejčastěji se podle Štíchy (1980) setkáváme s případy, kdy jsou a) obě varianty synonymní a nijak výrazně z nich nevyplývá rozdíl mezi dějem a vlastností. Krátkou a dlouhou variantu participia lze také využít b) „k odlišení vlastnosti vyplynulé z děje samovolného od vlastnosti vyplynulé z děje agentního" nebo k vyjádření c) rozdílu mezi dějem a vlastností, tedy funkce adjektivní a slovesné nebo d) významového rozdílu:

a) 184. *Ovšem, **není** to tak docela **vyloučené**.*
185. *Snad by to teď **nebylo vyloučeno**.*
b) 186. ***Byla sevřena** v jeho objetí.*
187. *Jeho **hrdlo bylo** příliš **sevřené**.*
c) 188. *Viděl jsem, jak **jsou** ti slabší **zděšení**.*
189. *Rozsypaly se klávesnice, že jak já, tak těch pět tisíc diváků **jsme byli zděšeni**.*
d) 190. *Okno **bylo otevřené / otevřeno**.*
191. *Jednání **bylo otevřené** (= čestné).* (Ibid.)

Zatímco Ertl (1918) konstrukce typu *dům jest natřen na zeleno* považuje za opisné pasivum vhodné v „případech, kde máme na zřeteli stav", Trávníček (1939) výrazy tohoto typu za pasivum vůbec nepovažuje, jelikož se podle něj nejedná o tvar složený ze slovesa *být* a z příčestí, ale o kombinaci sponového slovesa *být* a adjektiva, resp. jmenného participia s adjektivním významem[15], na což ukazuje i fakt, že u podobných výrazů nelze dobře vyjádřit původce děje. Trávníček (ibid.) se domnívá, že nemůžeme automaticky všechny výrazy sestávající ze slovesa *být* + krátké varianty trpného příčestí považovat za pasivum, především pokud se jedná o slovesa dokonavá v přítomném čase, právě jako uvedený příklad j*e natřen*. Nepovažuje za pasivum ani stejný výraz v minulém a budoucím čase (*byl natřen, bude natřen*), protože se nejedná o vyjádření

[15] Trávníček (1939) ve svém textu uvádí oba termíny: sponové sloveso *být* a adjektivum, resp. jmenné participium s adjektivním významem.

činnosti, ale o vyjádření stavu s významem *mít nátěr*. Panevová (2014, s. 105) tento typ konstrukce nazývá **rezultativní diatezí**, zatímco Hausenblas (1963) vyčleňuje celou novou gramatickou **kategorii výsledného stavu**. Do těchto kategorií spadají nejen konstrukce se slovesem *být*, ale i některé konstrukce se slovesem *mít,* které jsou podle Hausenblase (1963) součástí kategorie výsledného stavu, ale podle Panevové (2014, s. 105–110) se někdy jedná o rezultativní a jindy o **recipientní diatezi** (viz 1.3.1.3. Recipientní pasivum).

Rezultativní diateze:

192. ***Mám uvařeno***. / ***Je uvařeno***. / *Obchod* ***byl otevřen***. (Panevová, 2014, s. 105)

Kategorie výsledného stavu:

193. *Pracovna* ***je uklizena***. / *Cíle* ***je dosaženo***. (Hausenblas, 1963)

1.3.1.2. Příslovečné určení původce

Štícha (1979) ani Cvrček (2010), z nichž v této podkapitole vycházíme, nepoužívají přímo termín **příslovečné určení původce**[16], jedná se však o termín, který je v české lingvistice běžný (viz např. Karlík, 2017b), proto ho v této diplomové práci budeme i nadále používat, abychom zachovali jednotnou terminologii. Příslovečné určení původce je „typ příslovečného určení, které označuje (1) živého původce, který kontrolovaně nebo nekontrolovaně vykonává děj, (2) neživého původce děje“ (Karlík, 2017b). V opisném pasivu lze původce děje vyjádřit dvěma možnými způsoby, a to instrumentálem nebo genitivem s předložkou *od*, jeho vyjádření však není nezbytně nutné a může být odsunut do pozadí. (Cvrček, 2010, s. 306)

194. ***Byl bit*** *tátou* / *od táty*. (Ibid.)

Ne vždy ale instrumentál v pasivní konstrukci označuje původce děje. V některých případech vyjadřuje prostředek či příčinu děje, a to především pokud označuje neživou věc. (Štícha, 1979)

[16] Cvrček (2010, s. 243) hovoří pouze o vyjádření konatele, zatímco Štícha (1979) o vyjádření původce děje, ani jeden z nich však vyjádření původce děje nekategorizuje jako větný člen.

195. *Sklenice **byla naplněna** vodou.* (Ibid.)

Štícha (ibid.) uvádí, že původcem děje bývá nejčastěji živý činitel, tedy člověk, může se však jednat i o neživého původce, jako je např. přírodní dění nebo pohybující se předměty/přístroje. Zásadní je, že původce děje „provádí či způsobuje děj, jímž je podmět věty zasahován". Shoduje se s Cvrčkem (2010) v tom, že původce děje nemusí být vyjádřený, a dodává možné důvody: původce děje neznáme nebo nás nezajímá. Podle Štíchy (1979) většinou nelze do české věty v pasivu zahrnout jak původce, tak i prostředek děje, někdy však lze původce vyjádřit genitivem + předložkou *od* a prostředek instrumentálem.

196. *Pracovník **byl vyznamenán** diplomem od ředitele.* (Ibid.)

1.3.1.3. Recipientní pasivum

Daneš (1968) za zvláštní kategorii opisného pasiva považuje i některé konstrukce *dostat/mít* + příčestí trpné. Zdůrazňuje však, že vychází z širší definice pasiva jako konstrukce, v níž „podmět nevyjadřuje původce činnosti". Cvrček (2010, s. 306) podobné konstrukce zařazuje mezi **deagentní vazby**. Panevová (2014, s. 109–110) tento jev označuje jako **recipientní pasivum** a dodává, že sloveso *dostat* se v této konstrukci objevuje častěji než sloveso *mít* a obě tato slovesa mají v recipientním pasivu funkci pomocných sloves.

197. *Mám ustláno.* (Ibid.)
198. *Dostal vynadáno.* (Ibid.)

U sloves, která bývají součástí pasivní konstrukce se slovesem *dostat/dostávat*, se vždy jedná o tranzitivní slovesa mající jeden předmět v dativu, nebo předmět v dativu a k němu druhý vyjádřený či nevyjádřený předmět buď v akuzativu, nebo zastoupený vedlejší větou či infinitivem (Daneš, 1968). Podle korpusové analýzy Panevové (2014, s. 110) se recipientní pasivum s pomocným slovesem *dostat* nejčastěji vyskytuje společně se slovesy *přidělit, vyplatit, uhradit, proplatit, připlatit, nahradit, přidat, nařídit, uložit, přikázat, nakázat, doporučit, vynadat, vyhubovat, nařezat, napráskat, nabančit, nakopat, vyčinit* a pouze ojediněle se slovesy *nabít, načepovat, naordinovat, napsat, odpustit.*

Alternativou slovesa *dostat* je sloveso *mít*, nepoužívá se však tak často a jeho použití má určitá omezení. Recipientní pasivum s pomocným slovesem *mít* je možné tvořit pouze ze sloves, která mají dva předměty, a to jeden v dativu a druhý vyjádřený či nevyjádřený předmět, který je buď v akuzativu, nebo ve tvaru vedlejší věty či infinitivu. (Daneš, 1968) Podle korpusové analýzy Panevové (2014, s. 110) se tento typ recipientního pasiva nejčastěji objevuje společně se slovesy *hradit, nařídit, předepsat, povolit, slíbit, uložit, určit, zajistit, zakázat, zaručit* a zřídka se slovesem *zaplatit*. Daneš (1968) uvádí, že recipientní pasivum není na rozdíl od opisného pasiva ve tvaru *být* + příčestí trpné knižní, ale je naopak běžné v nespisovném a hovorovém jazyce, s čímž souhlasí i Hausenblas (1963), který recipientní pasivum zařazuje do kategorie výsledného stavu.

1.3.2. Zvratné pasivum

1.3.2.1. Tvoření zvratného pasiva

Grepl (Karlík et al., 2012, s. 324) zvratné pasivum popisuje jako jednu funkci reflexivní formy slovesné, přičemž se o pasivum může jednat pouze v případě, že je utvořeno z tranzitivního slovesa. Reflexivní forma slovesná sestává z diskrétního morfému *se* + 3. osoby slovesa (ibid., s. 523).

199. *O tom návrhu* ***se hlasovalo*** *dvakrát.* (Ibid.)

Kopečný (1962, s. 119–120) se zabývá otázkou, za jakých podmínek je možné „neosobní vazbu vyjádřenou reflexivní formou“ pokládat za pasivum a přichází se dvěma možnými řešeními. Buď navrhuje nepovažovat žádnou reflexivní formu za pasivum, jelikož definice slovesného rodu jako protikladu aktiva a pasiva umožňuje tvořit pasivum pouze z akčních sloves, zatímco reflexivní formu slovesnou lze vytvořit i ze sloves neakčních (např. *umírat*), a proto není možné se řídit formou, nebo přichází s možností považovat RFS za pasivum pouze v případech, kdy je synonymní s opisným pasivem a může jím být nahrazena. Stejnou otázku, tedy kdy lze reflexivní formu slovesnou považovat za pasivum, jednoznačně nezodpovídá ani Trávníček (1939), který uvádí jako příklad výrazy typu *říká se, tvrdí se*. Trávníček tyto věty považuje za obdobu aktivních vět v 3. os. pl. m. živ. s obecným podmětem, a za pasivum je proto nepovažuje. Jako důkaz předkládá změnu reflexiva na opisné pasivum ve větách typu *je tvrzeno, je vykládáno*, které podle něj odporují jazykovému citu, protože dochází k rozporu mezi (aktivním) významem a (pasivní) formou. Na druhou stranu přiznává, že tyto příklady jsou sporné a mezi lingvisty (zmiňuje Ertla a Havránka) nepanuje jednoznačný názor na to, zda se jedná či nejedná o pasivum. Panevová (2014, s. 111) tyto věty za reflexivní pasivum[17] pokládá, píše totiž, že reflexivnímu pasivu sice tvar 3. os. pl. m. živ. konkuruje, konstrukce však nelze libovolně zaměňovat, protože na rozdíl od reflexivního pasiva konstrukce 3. os. pl. vyjadřuje, že mluvčí není součástí „konatelského kolektivu“.

[17] resp. reflexivní deagentiv

200. Reflexivní pasivum: *V novinách **se píše** o demonstracích před Úřadem vlády.* (Ibid., s. 112)

201. 3. os. pl. m. živ.: *V novinách **píší** o demonstracích před Úřadem vlády.* (Ibid.)

Grepl (Karlík et al., 2012, s. 524–525) vyjmenovává řadu faktorů, které ovlivňují volbu reflexivní formy slovesné, je však důležité podotknout, že ačkoliv v případě reflexivního pasiva zmiňuje, že jeho definice se s definicí reflexivní formy slovesné překrývá pouze zčásti, dále v textu píše pouze o RFS, je tedy nutné vybrat jen faktory týkající se její pasivní funkce:

- Ve větách s RFS není možné vyjádřit konatele (viz 1.3.2.2. Příslovečné určení původce).
- RFS nemůžeme jako pasivum použít v případě, že patiens označuje mluvčího, adresáta, nebo se jedná o člověka, protože by pak vyjádření mohlo být víceznačné. Výjimkou jsou případy, kdy sémantika slovesa nedovoluje, aby agens sám na sobě vykonával danou činnost:

  202. *Maminka **umývá** malou Janičku*.

  203. ***Janička **se umývá***. (Lze pouze jako rod činný, kdy se Janička umývá sama.)

  204. ***Hledá se** vrah hokynáře Poustky.* (Vrah, tedy agens, nemůže hledat sám sebe.)

  S tím nesouhlasí Trávníček (1939), který uvádí, že RFS může mít aktivní i pasivní povahu, a tedy že víceznačnost pasivum nevylučuje. Jako příklad uvádí slovesa typu *zabil se, utopil se, udusil se, oběsil se*, u nichž je sice možné, aby byl předmět totožný s gramatickým podmětem a jednalo se o aktivum, např. pokud někdo spáchal sebevraždu oběšením, ale v konkrétních případech, např. když se někdo nešťastnou náhodou utopí v rybníce, mluvnický podmět není zároveň konatelem a jedná se o pasivum. Původce děje je v takovém případě neurčitý činitel středního rodu. Tyto konstrukce přiřazuje k reflexivnímu pasivu typu *dům se staví*.

- RFS se tvoří především ze sloves nedokonavých a má vždy význam dějový. (Karlík et al., 2012, s. 524–525)

1.3.2.2. Příslovečné určení původce

Použití příslovečného určení personálního původce, tedy konatele/agentu, není v reflexivním pasivu možné. Výjimku tvoří personální původce děje, kterým je určitá instituce či organizace, a to ve tvaru: předložka *v* nebo *od* + jméno v lokálu označující danou instituci. (Grepl a Karlík, 1998, s. 285)

205. **Dům **se staví** dělníky.* (Cvrček, 2010, s. 244)
206. Opisné pasivum: *Novela zákona **byla projednávána** Parlamentem / v Parlamentu v trojím čtení.* (Grepl a Karlík, 1998, s. 285)
207. Reflexivní pasivum: *Novela zákona **se projednávala** v Parlamentu v trojím čtení.* (Ibid.)

Instrumentál ve větách se zvratným pasivem neplní roli původce děje, ale jeho příčiny. (Grepl a Karlík, 1998, s. 285)

208. *Okno **se otevřelo** větrem.* (Ibid.)

1.3.3. Rozdíly v používání opisného a reflexivního pasiva

V této kapitole se zaměříme na konkurenci reflexivního a opisného pasiva v češtině, a to z hlediska jejich frekvence, syntaxe a sémantiky v mluveném i psaném jazyce. Také se budeme zajímat o faktory ovlivňující volbu pasivní konstrukce. Nejprve krátce shrneme poznatky, které jsme již uvedli v dřívějších kapitolách.

Zvratné pasivum se považuje za pasivní konstrukci s většími možnostmi využití, ale lze ho použít pouze ve třetí osobě. Opisné pasivum je formou spíše knižní a na rozdíl od reflexivního pasiva umožňuje vyjádření původce děje. (Ertl, 1918) Štícha (1979) vyvrací podle svého názoru obecně přijímané tvrzení, že se opisné pasivum uplatňuje především u predikátů, které označují spíše obecný děj než děj aktuálně probíhající, a pasivum zvratné je vhodné pro vyjádření jak probíhajícího děje, tak i děje obecného. Podle Štíchy (ibid.) se jedná o příliš velké zobecnění a toto tvrzení nelze považovat za faktor ovlivňující volbu pasivní konstrukce. Ertl (1918) tvrdí, že opisným pasivem se vyjadřuje **stav**, zatímco reflexivní pasivum se uplatňuje hlavně ve významu **děje** nebo **činnosti**. V souvislosti s tím také uvádí, že opisné pasivum se volí převážně u **dokonavých sloves**, a to právě proto, že tato slovesa vyjadřují výsledný stav, zatímco zvratné pasivum se používá u **sloves nedokonavých**. Nevylučuje ale existenci výjimek. Grepl a Karlík (Grepl a Karlík, 1998, s. 135–136) s tímto rozdělením z hlediska vidu souhlasí, ale namítají, že zatímco reflexivní pasivum má vždy význam dějový, opisné pasivum může vyjadřovat kromě stavu i děj. Nejdůležitějším faktorem je u opisného pasiva podle nich právě vid:

- Význam dějový nebo stavový má opisné pasivum v minulém či budoucím čase dokonavého slovesa, ale oba významy, které závisí na kontextu, mají svá specifika. Zatímco význam dějový vyjádření konatele umožňuje, význam stavový je vylučuje. (Ibid.)

    209. Dějový význam: *Byt **byl zapečetěn** policií.* (Ibid., s. 136)
    210. Stavový význam: *Byt **byl zapečetěn** dva měsíce.* (Ibid.)

- „Ve větách se slovesem *být* v přítomném čase má opisné pasivum vždy význam výsledného stavu“, pokud se kombinuje s dokonavým slovesem (Ibid.).

    211. *Byt **je zapečetěn***. (Ibid.)

- Opisné pasivum má většinou význam dějový, pokud se jedná o sloveso nedokonavé (ibid.).

    212. *Ten trávník **je** pravidelně **stříhán***. (Ibid.)

Králíková (1980) však při svém zkoumání odborných textů různých autorů dochází k závěru, že reflexivní pasivum se používá i u sloves dokonavých. Zkoumala 265 různých slovesných lexikálních jednotek, z toho 139 dokonavých sloves a 126 nedokonavých.

Tvar/Vid	Dokonavý	Nedokonavý
Reflexivní pasivum	59	78
Opisné pasivum	50	24
Obojí	30	24

Tabulka 9. **Vid a typ pasivní konstrukce** (Králíková, 1980)

Ačkoliv se nejedná o studii frekvence jednotlivých forem a Králíková (1980) sama uvádí, že si výsledky vysvětluje i typem vybraných textů, pro které je charakteristické zvratné pasivum, dokládá, že je možné použít zvratné pasivum také u dokonavých sloves, což výše uvedení Grepl s Karlíkem (1998, s. 135–136) nezmiňují, ačkoliv to vysloveně nevylučují.

Za zásadní faktor pro volbu opisného pasiva Štícha (1979) považuje vyjádření původce děje. Pokud může být původce děje představován člověkem nebo neživou silou, lze použít pro zachování významu pouze opisné pasivum. Ačkoliv tvar s reflexivní formou slovesnou existovat může, nemá stejný význam, jak autor ilustruje na následujícím příkladu:

213. Aktivum: *Číslo **udává** velikost zrn*.

214. Opisné pasivum: *Velikost zrn **je udávána** číslem*.

215. RFS: *Velikost zrn **se udává** číslem*. = Velikost zrn udáváme číslem. Číslo zde není původcem děje. (Ibid.)

Jako poslední faktor Štícha (ibid.) zmiňuje, že RFS je jediným možným tvarem pro vyjádření **obligatorní modality**, což znamená, že je daná činnost závazná.

216. *Dopisy **se frankují.** / To **se neříká**.* (Ibid.)

Na závěr této kapitoly se budeme věnovat frekvenci obou pasivních konstrukcí v různých typech nepřekladových textů na základě dosavadního výzkumu.

Výsledky první představované korpusové studie *Užívání pasivního participia v mluvené češtině: srovnání institucionální komunikace a běžného dorozumívání* (Mrázková, 2017, s. 181–182) se sice týkají mluvené češtiny, která je pro účely této diplomové práce méně významná, ale vhodně doplňují celkový obrázek o používání pasiva v českém jazyce, a to i přesto, že se autorka zabývá pouze frekvencí opisného pasiva. Mrázková (ibid.) ve svém výzkumu pracuje s korpusem Oral_v4, v němž zkoumá běžný neformální jazyk, a s nahrávkami ze zasedání městských zastupitelstev, které představují především „komunikaci administrativního, ale zčásti také politického rázu“, sama autorka však uvádí, že tyto nahrávky nepředstavují typické příklady mluvené češtiny, jelikož zahrnují jak spontánní nepřipravené projevy, tak i projevy připravené, resp. čtené. V korpusu Oral_v4 je podíl pasivních participií na celkovém počtu slov 0,027 %, z toho je 70 % ve tvaru singuláru neutra. Mezi nejčastější pasivní participia patří: *napsáno, řečeno, zavřeno/zavříno, votevřeno/votevříno/otevřeno, najeto, uklizeno/uklizíno, narváno*. V nahrávkách zasedání zastupitelstev je podíl pasivních participií výrazně vyšší, a to 0,743 %. Z toho je nejfrekventovanější singulár maskulina a feminina (49 %), zatímco singulár neutra se objevuje pouze v 26 % výskytů. Nejčastější pasivní participia z nahrávek: *přijat, přihlášen, předložen, přijato, řečeno, zvolen, uvedeno.*

Konkurencí zvratného a opisného pasiva v publicistických textech se ve své bakalářské práci zabývá Vít Moravec (2015, s. 32–38), který analyzuje nahrávky zpravodajských

relací České televize a Televize Nova a také korpus DIALOG, jenž obsahuje přepisy českých publicistických pořadů dialogového typu. Jelikož se jedná o připravené mluvené projevy profesionálních moderátorů a redaktorů, které pravděpodobně prošly určitou korekturou, považuje autor nahrávky za příklad projevu na „pomezí mluveného a psaného textu“ (ibid., s. 9). Z výsledků výzkumu lze soudit, že ve zkoumaném typu textu výrazně převažuje zvratné pasivum:

	Zvratné pasivum	Opisné pasivum
Česká televize	68 %	32 %
TV Nova	63 %	37 %
Průměr celkem	65 %	35 %

Tabulka 10. **Konkurence zvratného a opisného pasiva v publicistických textech** (Moravec, 2015, s. 33)

Pro shrnutí frekvence opisného i zvratného pasiva v psaném textu budeme vycházet z dat Štíchy (1979, 2013), Panevové (2014) a Grossové (2015). Podle Štíchy (2013, s. 627) se poměr tvarů aktiva a pasiva výrazně liší u každého slovesa, pasivních tvarů může být i více než 50 %, to se však týká jen několika sloves jako *věznit, pohřešovat, zahrnout, zatknout*. Nižší podíl pasiva (20 až 48 %) mají slovesa *předvolat, spojit, zpracovat* aj., u sloves *týrat, přijmout nebo rozšířit* je to 10 až 20 % a nejnižší zastoupení (méně než 1 %) má pasivum např. u sloves *vyjadřovat, podnikat, poznat* ap. Štícha (ibid.) dále uvádí, že tento poměr není jediným relevantním ukazatelem toho, jak je pasivum v jazyce běžné, je třeba zohlednit i jak často se dané sloveso v jazyce vyskytuje. Pokud se jedná o sloveso, které má sice nízký podíl pasivních tvarů, ale zároveň je výrazně frekventovanější než sloveso s vysokým podílem pasivních tvarů, bude nakonec pasivních tvarů prvně zmiňovaného slovesa v absolutních číslech mnohem více.

Panevová (2014, s. 105) zkoumá korpus PDT 2.0[18] o objemu 85 528 klauzí[19]. Podle Panevové (2014, s. 105–111) se pasivní konstrukce, lépe řečeno opisné pasivum, protože zvratné pasivum mezi pasivní konstrukce nezařazuje (viz kap. 1.3. Pasivum v češtině), ve zmíněném korpusu vyskytly v 3 423 případech, zatímco výskytů reflexivního deagentivu (v této diplomové práci označovaného jako reflexivní pasivum) bylo 9 399. Z toho by bylo možné usuzovat, že reflexivní pasivum se v publicistických textech objevuje skoro třikrát častěji než opisné pasivum, ačkoliv tomu neodpovídají závěry Štíchy (1979), který excerpoval *Rudé právo* z 27. 9. 1978, a došel k poměru 84/68 (opisné pasivum / zvratné pasivum). U Štíchy však musíme zohlednit, že se jedná o velmi malý vzorek, který může výsledky zkreslit. Na druhou stranu Grossová (2015, s. 47–52), která také zkoumala publicistické texty v Českém národním korpusu, a to na výrazně větším vzorku než Štícha (1979), také dochází k závěru, že opisné pasivum má v publicistických textech mírně vyšší počet výskytů (2,43 %) než pasivum reflexivní (2,38 %), ale rozdíl mezi nimi je podle jejích výsledků takřka marginální. Při porovnání výsledků Panevové (2014) a Grossové (2015) zjistíme, že se jejich výsledky významně liší.

Studie:	Opisné pasivum	Zvratné pasivum
Panevová (2014, s. 105–111)	4 %	11 %
Grossová (2015, s. 47–52)	2,43 %	2,38 %

Tabulka 11. **Frekvence pasiva v publicistických textech**

Pokud porovnáme procentuální poměr opisného a zvratného pasiva u všech tří autorů, uvidíme výrazné rozdíly zřetelněji, nelze ani jednoznačně určit, který typ pasiva převládá:

[18] PDT 2.0 (Hajič et al., 2006) je korpus sestávající z anotovaných publicistických textů pocházejících z let 1991–1995.

[19] **Klauzi** definuje Čermák (2011, s. 287) jako „(řídící nebo závislou) větu v souvětí“.

Studie:	Opisné pasivum	Zvratné pasivum
Panevová (2014, s. 105–111)	26,7 %	73,3 %
Grossová (2015, s. 47–52)	50,5 %	49,5 %
Štícha (1979)	55,3 %	44,7 %

Tabulka 12. **Poměr opisného/zvratného pasiva v publicistických textech**

Výskytem pasivních konstrukcí v beletristických textech se zabývají Štícha (1979) a Grossová (2015). Podle Grossové (2015, s. 52) je podíl obou pasivních konstrukcí z celkového počtu finitních sloves v beletrii 2,32 %. Grossová zde opět pracuje s Českým národním korpusem, s jehož pomocí vyhledala pasivum v románech *Morčata* od Ludvíka Vaculíka (1970) a *Světlo přichází potmě* od Zdeňka Rotrekla (2001). Zde nachází vyšší výskyt zvratného pasiva (1,37 %) než opisného pasiva (0,95 %). Štícha (1979) však při excerpci pasivních konstrukcí z románů *Jak se co dělá* od Karla Čapka (1938), *Slepá ulička* od Václava Řezáče (1972) a *Pole orná a válečná* od Vladislava Vančury (1972) dochází k závěru, že pouze u Čapka převažuje počet výskytů zvratného pasiva nad pasivem opisným (111/75). U Řezáče a Vančury je poměr zvratné pasivum / opisné pasivum 9/284, resp. 4/139. Štícha bohužel nepíše o poměru finitní slovesa / pasivum.

Velmi výrazné rozdíly mezi jednotlivými romány a autory můžeme zdůvodnit jedinečným idiolektem každého autora, je však velmi obtížné z uvedených dat dělat obecné závěry o frekvenci pasivních konstrukcí v beletrii. Domníváme se, že by bylo nutné provést korpusovou studii většího rozsahu, při psaní práce jsme zjistili, že se českým pasivem zabývá překvapivě málo autorů.

2. Praktická část

V praktické části diplomové práce se zaměříme na pasivum v beletrii a možnosti jeho překladu ze švédštiny do češtiny. Pracujeme zde se třemi romány, jmenovitě s *Mannen mellan väggarna* od Emmy Ångströmové (2016), *Eländet* od Andrzeje Tichého (2016) a *Norrlands akvavit*[20] od Torgnyho Lindgrena (2007), a jejich českými překlady *Muž za zdí* od Heleny Matochy (2019), *Mizérie* od Marie Voslářové (2019) a *Norrlandský akvavit* od Zbyňka Černíka (2009). Dané texty jsme vybírali podle určitých kritérií, aby byl výběr jazykového materiálu dostatečně průkazný jak v originále, tak v překladu, a tedy mj. nebyl ovlivněný idiolektem pouze jednoho autora či překladatele. Nejprve jsme se soustředili na autory a díla v originále, chtěli jsme, aby byl jazyk díla aktuální a romány byly kvalitní, to znamená, aby dílo mělo literární i jazykovou hodnotu. Zároveň byla rozhodující i délka daného románu a také snaha o určitou rozmanitost. Autoři se liší věkem, zkušenostmi i pohlavím. Torgny Lindgren je považován za jednoho z nejúspěšnějších švédských spisovatelů a jeho tvorba byla oceněna celou řadou literárních cen[21]. Andrzejovi Tichému první kniha vyšla v roce 2005 a od té doby se těší uznání v mezinárodních literárních kruzích a kromě jiných ocenění byl nominován i na švédskou prestižní Augustovu cenu. V roce 2021 byl právě jeho román *Mizérie* nominován na mezinárodní Bookerovu cenu. Emma Ångströmová svou první knihu, která byla kritikou dobře přijata, vydala v roce 2009. Podobným způsobem jsme postupovali i při výběru překladů, chtěli jsme překladatele různého věku, pohlaví i zkušeností, zároveň pro nás bylo důležité nakladatelství, které knihu vydalo. Nakladatelství Host a Argo mají dobrou pověst a vydávají kvalitní překlady, které procházejí redakcí i korekturou.

V textech jsme nejprve vyhledali všechny výskyty pasiva. U opisného pasiva jsme nezohledňovali počet pomocných sloves, ale počet participií. Poté jsme je označili, vyhledali v překladu a nakonec jsme roztřídili překladová řešení do několika kategorií. V následujících kapitolách se budeme nejprve věnovat vymezení pasivních konstrukcí v originálních textech, ne vždy totiž lze na první pohled jednoznačně určit, zda se jedná o pasivní použití či nikoliv. Dále pak roztřídíme překladová řešení, která se objevila v

[20] Originál knihy *Norrlands akvavit* máme k dispozici pouze jako e-book bez číslování stránek, proto budeme v citacích uvádět místo stránek procenta, která se ukazují při čtení ve čtečce či desktopové aplikaci.
[21] Augustova cena, cena Aniara, literární cena Selmy Lagerlöfové aj.

českých překladech, a provedeme analýzu nejčastějších překladových řešení všech tří typů pasivních konstrukcí z hlediska překladatelského postupu a četnosti.

2.1. Vymezení pasiva ve švédských beletristických textech

Ze zvolené metody práce vyplývá riziko určitého zkreslení výsledků, zejména možné přehlédnutí pasivní konstrukce při jejich ručním vyhledávání v textu či jejich chybná kategorizace především ve sporných případech. Proto zde věnujeme velkou pozornost rovněž sporným případům a zevrubně vysvětlujeme, jakým způsobem jsme rozlišovali, zda se jedná o pasivní použití, či použití slovesa s jiným významem a funkcí. Na druhou stranu přináší práce s celým textem a ne jen jednotlivými výskyty z korpusu jednu nespornou výhodu, a to možnost zkoumat celý kontext a dostat se nad úroveň jednotlivých vět, díky čemuž lze lépe kategorizovat, ať už pasivum, nebo jednotlivá překladová řešení a postupy k nim vedoucí.

2.1.1. Frekvence a distribuce pasiva ve švédských originálech

Ve třech vybraných původních textech jsme našli celkem 535 výskytů pasiva. Celkově ve švédském materiálu převládá s-pasivum, jak jsme očekávali na základě analýzy dosavadního výzkumu v kapitole 1.2.3. Naopak distribuce s-pasiva a opisného pasiva neodpovídá výsledkům frekvenční studie Anu Laanemetsové (2012), kterou jsme představili ve výše zmíněné analýze dosavadního výzkumu. Laanemetsová (ibid.) sice rozlišuje pouze s-pasivum a bli-pasivum a nezohledňuje frekvenci vara-pasiva, přesto je podle ní s-pasivum v beletrii devětkrát častější než bli-pasivum. Pokud porovnáme s-pasivum a bli-pasivum v námi zkoumaných textech (celkem 448 výskytů), docházíme k celkovému poměru 81 % (s-pasivum) vůči 19 % (bli-pasivum). V jednotlivých dílech se tento poměr ještě výrazněji liší, to však lze přičítat i idiolektu daného autora.

	Mannen mellan väggarna	*Norrlands akvavit*	*Eländet*	Celkem
s-pasivum	167	138	58	363
bli-pasivum	26	25	34	85
vara-pasivum	34	42	11	87

Tabulka 13. **Frekvence pasiva v beletristických textech**

	Mannen mellan väggarna	*Norrlands akvavit*	*Eländet*	Celkem
s-pasivum	73,6 %	67,3 %	56,3 %	67,9 %
opisné pasivum (vara- i bli-pasivum)	26,4 %	32,7 %	43,7 %	32,1 %

Tabulka 14. **Poměr s-pasiva a opisného pasiva v beletristických textech**

2.1.2. S-pasivum

V kapitole 1.2.1.5. jsme se věnovali všem funkcím s-sloves, které jsme také identifikovali ve zkoumaných textech. Bylo nutné pečlivě rozlišit, kdy se jedná o pasivum a kdy o sloveso s deponentním, recipročním či absolutním významem. Některá slovesa mohou totiž spadat do více kategorií a někdy je hranice mezi pasivním a nepasivním použitím velice tenká a může být do jisté míry subjektivní. Při kategorizaci jsme postupovali následujícím způsobem:

A) Aby se jednalo o pasivní použití s-slovesa, musí být možná parafráze aktivem, a pokud chybí příslovečné určení původce, musíme o něm mít alespoň určitou představu. Následující příkladové věty je možné parafrázovat aktivní konstrukcí:

217. Pasivum, agens vyjádřen: *Vissa år* ***har*** *hans hem* ***invaderats*** *av flera hundra råttor.* (Ångström, 2016, s. 214)
218. Parafráze: *Vissa år har flera hundra råttor invaderat hans hem*.
219. Pasivum, agens nevyjádřen: *När* ***serveras*** *middagen egentligen?* (Ångström, 2016, s. 240)
220. Parafráze: *När serverar man/du middagen egentligen?*

Další příklady pasiva:

221. *Alla kände en stor lättnad nu när gärningsmannen **gripits**.* (Lindgren, 2007, 82 %)

222. Parafráze: *Alla kände en stor lättnad nu när man har gripit gärningsmannen.*

223. *Hans dagar **präglades** av avklarnad enkelhet, för övrigt också nätterna.* (Lindgren, 2007, 52 %)

224. Parafráze: *Avklarnad enkelhet präglade hans dagar, för övrigt också nätterna.*

B) Reciproční význam vyjadřující vzájemnost lze vymezit relativně snadno, vyžaduje totiž, aby byl podmět v množném čísle. Význam je aktivní. Typickým příkladem je sloveso *slå* ve tvaru *slåss* (prát se), případně sloveso *se* ve tvaru *ses* (vidět se, potkat se).

225. *[...] sen stötte vi på varandra igen och **slogs** en kort stund [...] och vi **sågs** där sen och **slogs** [...]*. (Tichý, 2016, s.15)

Sloveso *slå* však může fungovat i v pasivu, v takovém případě vyžaduje vyjádření agentu pomocí předložkové fráze s *av*. Zde například ve významu *uvědomit si něco*:

226. Pasivum: *När han reser sig igen **slås** han av att han inte hade vare sig tid eller intresse av att betrakta sina grannar för ett halvår sedan.* (Ångström, 2016, s. 17)

C) Absolutní význam je (stejně jako význam reciproční) aktivní a předmět děje není slovně vyjádřený, jako obvyklý příklad se uvádí sloveso *rivas* (škrábat). V našich textech se však objevilo i sloveso *riva* se sufixem -s a v pasivním významu. Pasivum zde indikuje částice *upp – riva upp* znamená roztrhnout něco – a představa o konateli vyplývající z kontextu.

227. Pasivum: *[...] när vi stod där i containern och såg oss omkring, en säck med kläder **revs upp** och vi kollade på dem, kollade om de gick att använda [...].* (Tichý, 2016, s. 63)

D) Deponentní slovesa běžně nemají alternativní tvar bez sufixu *-s/-es*. Pokud takový slovesný tvar existuje, je mezi oběma tvary významový rozdíl a co do použití se jedná o dvě odlišná slovesa. (Holmes, Hinchliffe, 2013, s. 323–324).

228. Nepasivní použití: *Dog framför teven, hjärtat slutade slå eller något, slutade andas, **kvävdes** i spyor [...].* (Tichý, 2016, s. 63)
229. Pasivum, vyjádření příčiny av frází: *Sen får jag nog och lämnar honom, nästan hoppas att han **ska kvävas** av sina egna spyor [...].* (Tichý, 2016, s. 75)

Pro rozlišení pasivního a nepasivního použití slovesa je rozhodující ještě tzv. **mediální význam** (sv. *medial betydelse*). Podle Telemana, Hellberga a Anderssona (1999c, s. 556) sloveso v takovém případě nevyvolává představu o konateli a někdy lze takové sloveso parafrázovat tvarem bez sufixu *-s* + reflexivního zájmena *sig*. Děj je vnímán jako spontánní nebo způsobený blíže nespecifikovanými okolnostmi.

230. Pasivum: *Plötsligt **slogs** dörren **upp** av Andrea [...].* (Tichý, 2016, s. 184)

Mediální význam:
231. *Alva inser att boken **slogs upp** på just det stället eftersom hon så ofta har läst det förut.* (Ångström, 2016, s. 17)
232. *Dörrarna **öppnades**.* (Tichý, 2016, s. 164)

Nepasivní použití, možná parafráze tvarem bez sufixu *-s* + reflexivního zájmena *sig*:
233. *Strålar från solen **sprids** över tavlan* [...]. (Ångström, 2016, s. 43)
234. *Henry tittar upp och ser sitt ansikte **reflekteras** i vitrinskåpets glas.* (Ibid., s. 135)

Dále uvádíme několik sporných příkladů. Následující větu jsme nakonec zařadili do pasiva, jelikož z kontextu vyplývá konatel, autorka věty tedy vychází ze slovesa *sprida* ve významu šířit (něco):

235. Pasivum: *Mer hastigt gjorda skisser, pamfletter och skrivelser som **spreds** över London dolde koder om plats och tid för nästa möte.* (Ångström, 2016, s. 44)

V následujícím hraničním příkladu autorka popisuje, jak se cesty otce a dcery rozdělily, z kontextu však vyplývá, že to nebyl samovolný proces, ale téměř násilné oddělení rodinou a policií, proto je zřejmé, že se nejedná o deponentní sloveso *skiljas*, ani o frázové sloveso *skilja åt*, které se chová recipročně, ale o pasivní tvar tranzitivního slovesa *skilja (några) åt*, jež vyžaduje doplnění předmětem a má stejný význam jako sloveso *åtskilja,* tedy *rozdělit*. Konatel ve větě není vyjádřený, ale je známý z kontextu:

> 236. Pasivum: *Hon kommer att tänka på en sak som pappa berättade precis innan de **skiljdes åt**.* (Ångström, 2016, s. 287)

Mezi další sporné případy patří slovesa *behövas* a *höras*, která patří mezi frekventovaná slovesa, a tudíž se několikrát vyskytla i v analyzovaných románech. Obě slovesa existují jako deponentní i ve tvaru bez sufixu *-s*. Ve větách se slovesem *behövas* nelze vyjádřit konatele příslovečným určením původce (Teleman, Hellberg a Andersson, 1999c, s. 402). Domníváme se, že všechny níže uvedené výskyty slovesa *behövas* odpovídají definici deponentního slovesa, a proto nebyly zařazeny mezi s-pasivum:

> 237. *Det **behövs** inte.* (Ångström, 2016, s. 162)
> 238. *Men det **behövdes** alltså inte.* (Lindgren, 2007, 31 %)
> 239. *Nej, något sådant **behövdes** verkligen inte!* (Lindgren, 2007, 33 %)
> 240. *Bredvid dörren till klädkammaren finns en rad garderober som **behövs** för att rymma alla hennes kläder.* (Ångström, 2016, s. 48)

Jedinou výjimkou, kdy jsme sloveso *behöva* zařadili mezi pasivum, je jeden jeho výskyt ve tvaru opisného pasiva:

> 241. Opisné pasivum: *Jag är van att **vara behövd** på min arbetsplats och när jag inte var det längre kändes mitt liv tomt och meningslöst.* (Ångström, 2016, s. 135)

U slovesa *höra* je s-pasivum jediná možná pasivní konstrukce, stejně jako pro všechna další slovesa vyjadřující smyslové vnímání nebo myšlení. Hranice mezi pasivním a nepasivním použitím je však tenká ve chvíli, kdy je proživatel chápán genericky. (Teleman, Hellberg a Andersson, 1999c, s. 557) Výskyty ze zkoumaných textů jsme

zařadili do různých kategorií právě podle toho, zda máme představu o konkrétním proživateli, či se jedná o všeobecného proživatele. Přesto jsme toho názoru, že se zde jedná o do jisté míry subjektivní kategorizaci:

242. Všeobecný proživatel, deponentní sloveso: *Det hände till och med att hans röst* ***hördes*** *i Västerbottensradion.* (Lindgren, 2007, 6 %)
Pasivum, máme představu o proživateli:
243. *[...]* ***hörs*** *Toves röst från hallen.* (Ångström, 2016, s. 15)
244. *Han hoppas, att Wilmas skrik ska* ***höras*** *upp till lägenheten ovanför [...].* (Ångström, 2016, s. 20)

2.1.3. Opisné pasivum

Problematice opisného pasiva a jeho odlišení od podobných konstrukcí bez pasivního významu jsme se věnovali v kapitole 1.2.2.4. Na rozdíl od s-sloves, která jsou v textu na první pohled velmi dobře rozpoznatelná, takže třídění na pasivum a jiné konstrukce probíhalo až ve druhém kroku, bylo u opisného pasiva hned v prvním kroku nutné vzít v potaz, zda se vůbec jedná o sloveso schopné tvorby pasivní konstrukce. Vycházeli jsme při tom z přehledů v kapitolách 1.2.1.1. a 1.2.2.1. Při další kategorizaci jsme zohledňovali následující aspekty:

A) Aby se jednalo o pasivum, musí být možná parafráze aktivem či s-pasivem:

245. Pasivum: *Omedvetet tar han ett steg tillbaka för att inte* ***bli upptäckt****.* (Ångström, 2016, s. 54)
246. Parafráze: *Omedvetet tar han ett steg tillbaka för att ingen* ***skulle upptäcka*** *honom.*
247. Pasivum: *De har också berättat att hon kanske inte vill* ***bli hittad*** *[...].* (Ångström, 2016, s. 85)
248. Parafráze: *De har också berättat att hon kanske inte vill att någon* ***skulle hitta*** *henne.*
249. Pasivum: *Han* ***är uppslukad*** *av huset [...].* (Ångström, 2016, s. 308)
250. Parafráze: *Han* ***uppslukades*** *av huset [...].*

251. Pasivum: *[...] det utelämnade och oskrivna skulle aldrig* ***bli skrivet****.* (Lindgren, 2007, 58 %)

252. Parafráze: *[...] det utelämnade och oskrivna* ***skulle*** *aldrig* ***skrivas*** */* ***skulle*** *ingen någonsin* ***skriva****.*

B) K odlišení adjektivního a verbálního participia slouží také přítomnost příslovečného určení času (viz kapitola 1.2.2.4).

Pasivum:

253. *De* ***blev*** *aldrig* ***avslutade****.* (Ångström, 2016, s. 26)

254. *[...] men som han aldrig* ***blir retad*** *för [...].* (Ångström, 2016, s. 124)

255. *Han har alltid* ***blivit lugnad*** *när han betraktar människor på avstånd, men det här är annorlunda.* (Ångström, 2016, s. 216)

C) Pokud sloveso začíná předponou *o-* nebo pokud se jedná o kompozitum, jehož prvním členem je *ny-*, nejedná se o pasivum. Ostatní předpony pasivum nevylučují:

Vara-pasivum:

256. *Väggarna* ***är målade*** *i en ljust beige nyans och överst har en bård med snirkliga symboler målats i mörkgrönt och rött.* (Ångström, 2016, s. 10)

257. *Och nu* ***är*** *allt* ***målat*** *och slipat och hur fint som helst.* (Ångström, 2016, s. 14)

258. *Och han* ***var*** *inte* ***sedd****.* (Ångström, 2016, s. 241)

259. *Husen* ***var*** *vanligen* ***byggda*** *av lera eller rappade, ofta med bara ett rum.* (Tichý, 2016, s. 12)

260. *Den* ***vart ommålad****.* (Lindgren, 2007, 20 %)

261. *[...] hela byggnaden* ***var*** *även rent formellt* ***avkristnad****.* (Lindgren, 2007, 20 %)

Adjektivní participium:

262. V*äggarna och taket* ***är nymålade*** *i vitt, och parketten har slipats och lackats.* (Ångström, 2016, s. 10)

263. *Och när man* ***är osedd*** *kan man se andra.* (Ångström, 2016, s. 241)

264. *För att vara **osedd.*** (Ångström, 2016, s. 242)

265. *[...] och jag tänkte att rondellen måste **vara nybyggd** den också [...].* (Tichý, 2016, s. 41)

D) Opisné pasivum umožňuje, aby příslovečné určení způsobu nebo míry stálo před participiem nebo za ním, zatímco u adjektivního participia lze příslovečné určení umístit pouze před participium. (Teleman, Hellberg a Andersson, 1999c, s. 389)

Příslovečné určení míry, adjektivní význam:

266. *Alva **blev** mer och mer **fascinerad** av det.* (Ångström, 2016, s. 104)

267. Parafráze: **Alva **blev fascinerad** mer och mer av det.*

Příslovečné určení míry/způsobu, opisné pasivum:

268. *Det känns nästan som om jag **har blivit född** på nytt, fastän jag aldrig har varit avfälling.* (Lindgren, 2007, 93 %)

Opisné pasivum, možná parafráze se změnou pozice příslovečného určení míry/způsobu:

269. *Han **blev** snabbt **avväpnad** av ordningens väktare [...].* (Tichý, 2016, s. 166)

270. *Det är sällan man **blir** personligt **bemött** i den här stan.* (Ångström, 2016, s. 279)

271. *[...] om någon vaknade och hittade dem i sin lägenhet skulle de kunna **bli** allvarligt **skadade**.* (Ångström, 2016, s. 287)

272. *Jag **blev** en aning **fördröjd**, sade han.* (Lindgren, 2007, 36 %)

E) Přítomnost *av*-fráze není pro identifikaci pasivní konstrukce rozhodující, ačkoliv jak bli-pasivum, tak i vara-pasivum mohou příslovečné určení původce přibírat. Avšak i adjektiva a adjektivní participia se mohou vyskytovat s *av*-frází, která v takovém případě nevyjadřuje konatele, ale příčinu (Teleman, Hellberg a Andersson, 1999c, s. 403). Stejně jako u s-pasiva musíme mít i u opisného pasiva přinejmenším představu o konateli (agentu).

Pasivum s příslovečným určením původce:

273. *Hustrun Beate i Kvammartjärn **var drabbad** av en elak och namnlös åkomma.* (Lindgren, 2007, 58 %)
274. *Nej, hela historien **var påhittad** av egyptierna för flera tusen år sedan.* (Lindgren, 2007, 75 %)

Pasivum bez příslovečného určení původce:
275. *Den **är** verkligen mycket **omtyckt**, sade expediten.* (Lindgren, 2007, 1 %)
276. *Han **vart ihjältrampad** i Skellet, sade Asta.* (Lindgren, 2007, 5 %)
277. *[...] när aftonvarden **var aväten** [...].* (Lindgren, 2007, 21 %)

Nejproblematičtější bylo rozlišení vara-pasiva a konstrukce se sponovým slovesem *vara* a adjektivním participiem. V následujících řádcích uvádíme některé sporné příklady, které se vyskytly v analyzovaném materiálu. Participium se běžně považuje za pasivní, pokud se jedná o tranzitivní sloveso, proto jsme následující příklady také zařadili mezi pasivní konstrukce, resp. mezi vara-pasivum:

278. *[...] men hela tiden visste jag att den **var snodd**, att jag tjålat den där skiten [...].* (Tichý, 2016, s. 63)
279. *[...] en dag snodde någon en tidning [...] och då skulle man ringa in och anmäla att de **var stulna** [...].* (Tichý, 2016, s. 69)
280. *Hon kan inte röra huvudet, också det **är fastbundet** [...].* (Ångström, 2016, s. 47)
281. *Den ena väggen **är täckt** av en ljus tapet med blommor och fjärilar.* (Ångström, 2016, s. 11)
282. *Bilden är också **täckt av** en mängd andra djur: Fiskar, elefanter, delfiner.* (Ångström, 2016, s. 43)
283. *Karl den femtonde var från midjan och nedåt helt **täckt av** blod, krapprött eller mönjefärgat, delvis levrat blod.* (Lindgren, 2007, 59 %)
284. *Det **är förbjudet** att tala med de döda, sade vaktmästaren.* (Lindgren, 2007, 30 %)

Slovo *timanställd* může být adjektivum i podstatné jméno. V následujícím příkladu by mohlo být chápáno jako příčestí s verbálním významem (od tranzitivního slovesa *timanställa*), jelikož se jedná o stav vzniklý určitým procesem a podmět věty (*han*) by

zde byl v roli patientu. Přesto se přikláníme k tomu, že se v této větě jedná buď o substantivizované participium, nebo o adjektivum, protože lze větu jen těžko přeformulovat do aktiva či s-pasiva a přitom zachovat její význam:

285. *Han **var timanställd**.* (Tichý, 2016, s. 9)

2.2. Kategorizace překladových řešení

Překladová řešení jsme roztřídili do celkem sedmi kategorií: aktivum, zvratné pasivum, opisné pasivum, verbonominální predikát s příčestím trpným, všeobecný konatel v 3. os. pl. m. živ., přívlastek shodný, opis. V následujících řádcích se budeme věnovat popisu jednotlivých kategorií, které pak uplatníme v další analýze překladů jednotlivých typů pasiva, kde zmíníme i překladatelské postupy, které se pro překlad pasiva nabízí. Již nyní bylo však nezbytné zohlednit originální text, aby bylo zřejmé, jak se česká věta k originálu staví.

1) Aktivum

Za aktivum považujeme věty, v nichž bylo použito sloveso stejného nebo velmi podobného významu jako v originále, došlo ale ke změně ve vztahu podmětu a předmětu, kdy se patiens z pozice podmětu dostal do pozice předmětu aktivní věty. Agens je v takovém případě buď vyjádřený a z pozice příslovečného určení původce se dostává do pozice podmětu, nebo je nevyjádřený nebo ho zastupuje neurčité zájmeno typu *někdo*, *nikdo* ap. Dále za aktivum považujeme reflexivní formu slovesnou, která v daném případě nemá pasivní význam (často se pak jedná o samovolný jev).

Aktivum, neurčité zájmeno jako agens:

286. *Jeřáby v besídce **nikdo** nikdy **nestříhal**, tvořily spíš háj než besídku.* (Lindgren, 2009, s. 109)

287. Originál: *Rönnarna i bersån **hade** aldrig **blivit tuktade**, de bildade en dunge snarare än en berså.* (Lindgren, 2007, 62 %)

Aktivum, nevyjádřený agens vyplývající z předchozí věty:

288. *Se skřípáním **posouvá** po tyči ramínka s oblečením.* (Ångström, 2019, s. 53)
289. Originál: *Det gnisslar när galgarna **skjuts** över stången.* (Ångström, 2016, s. 67)

290. RFS: *Třída **se plní** dětmi.* (Ångström, 2019, s. 109)
291. Originál: *Medan klassrummet **fylls** av elever tittar hon ut på skolgården.* (Ångström, 2016, s. 125)

2) Zvratné pasivum

Za zvratné pasivum považujeme věty s reflexivní formou slovesnou vytvořenou z tranzitivního slovesa, kdy má sloveso dějový význam. Ačkoliv se většinou jedná o slovesa nedokonavá, našli jsme i příklad se slovesem dokonavým, který však jednoznačně spadá do definice zvratného pasiva. Za zvratné pasivum považujeme také příklady typu *říká se*, vycházíme zde z práce Panevové (2014, s. 111), viz kapitola 1.3.2.1.

Zvratné pasivum, nedokonavé sloveso:
292. *[...] a potom tekla dál do tiskáren, tam **se rozpatlávala** po papíře, **řezala**, **skládala** a **rozesílala se** do světa [...].* (Tichý, 2019, s. 47)
293. Originál: *[...] och sedan rann det vidare in i tryckpressarna där det **smetades ut** på papper och **skars till** och **häftades ihop** och **skickades ut** i världen [...].* (Tichý, 2016, s. 56)

Zvratné pasivum, dokonavé sloveso:
294. *Čeká u okna, než **se** jí **dodělá** chleba.* (Ångström, 2019, s. 36)
295. Originál: *Medan brödet **rostas** väntar hon vid fönstret.* (Ångström, 2016, s. 42)

Zvratné pasivum typu *říká se*:
296. *Ve filozofii **se** tomu **říká** resentiment, to mi vysvětloval Hakim [...].* (Tichý, 2019, s. 125)

297. Originál: *Ressentiment **kallas** det där inom filosofin, sa Hakim till mig [...].* (Tichý, 2016, s. 157)

Zvratné pasivum se také pojí s modálními slovesy vyjadřujícími deontickou modalitu:

Deontická modalita + zvratné pasivum

298. *Pojem strašidlo zpravidla označuje souhrnně něco nadpřirozeného, co se nám zjeví, správněji by **se** ale **mělo používat** pro jev, kdy se nám v podobě nehmotné bytosti ukáže zemřelá osoba.* (Ångström, 2019, s. 52)

299. Originál: *Ordet spöke är vanligtvis ett sammanfattningsord för något övernaturligt som visar sig, men **bör** mer korrekt **användas** för att beskriva fenomenet då en avliden person framträder i form av en immateriell gestalt.* (Ångström, 2016, s. 63)

300. *Zazvonil telefon a redaktor zapsal inzerát, který **se měl** co nejdřív **uveřejnit**.* (Lindgren, 2009, s. 22)

301. Originál: *Telefonen ringde, lokalredaktören antecknade annonsen som **skulle införas** snarast.* (Lindgren, 2007, 8 %)

302. *Z modlitebny se stala zcela světská budova, kde **se nemá** na žádný způsob **vyslovovat** jméno Boží.* (Lindgren, 2009, s. 38)

303. Originál: *Därefter var huset helt och hållet världsligt, Gud **skulle inte omnämnas** [...].* (Lindgren, 2007, 20 %)

304. *[...] bylo to třeba deset různejch archů, který **se musely vložit** do toho největšího [...].* (Tichý, 2019, s. 58)

305. Originál: *[...] det var ju kanske tio olika reklamblad, och **de skulle** alla **bladas** in i det största av dem [...].* (Tichý, 2016, s. 70)

Ne u všech výskytů bylo možné přesně vymezit, zda se jedná o pasivum, v některých případech totiž záleželo na tom, podle které teorie se řídíme (viz Aktivum výše). Následující příklad by za pasivum považoval z námi zpracovaných autorů pouze Trávníček (viz kapitola 1.3.2.1.), podle něhož dvojznačnost výpovědi nevylučuje pasivní

použití RFS. My jsme se rozhodli tuto větu do kategorie zvratného pasiva zařadit, protože podmět zde není konatelem:

306. *Pak už toho mám dost a vypadnu, skoro doufám, že* ***se udusí*** *vlastníma zvratkama [...]*. (Tichý, 2019, s. 62)
307. Originál: *Sen får jag nog och lämnar honom, nästan hoppas att han* ***ska kvävas*** *av sina egna spyor [...]*. (Tichý, 2016, s. 75)

Naopak jsme do zvratného pasiva nezařadili větu se slovesem *vytříbit se*, ačkoliv zde není jednoznačné, zda se jedná o tranzitivní sloveso *vytříbit* (řemeslnou práci), nebo o zvratné sloveso *vytříbit se*. Přikláníme se však k tomu, že v tomto případě se jedná o samovolný jev ve významu *zlepšit se*, a proto se nejedná o pasivum:

308. *Pak* ***se*** *jeho řemeslná práce* ***vytříbila*** *a začalo se jí říkat rukodělná výroba.* (Lindgren, 2009, s. 48)
309. Originál: *Och hantverket* ***förfinades*** *och började benämnas hemslöjd.* (Lindgren, 2007, 25 %)

3) Opisné pasivum

Opisné pasivum se v textech objevovalo zřídka, zato bylo snadno rozeznatelné podle trpného příčestí:

Opisné pasivum:
310. *Velké místnosti* ***byly rozděleny*** *na několik malých, bez ohledu na větrání a osvětlení.* (Tichý, 2019, s. 26)
311. Originál: *De stora rummen* ***delades upp*** *i flera små rum, utan att hänsyn togs till vare sig ventilation eller ljusförhållanden*. (Tichý, 2016, s. 29)

312. *Z chatrčí vyrůstajících ve dvorcích, které* ***byly využity*** *do poslední čtvereční stopy, kolemjdoucí moho neviděli.* (Tichý, 2019, s. 141)
313. Originál: *Förbipasserande såg inte mycket av den kåkbebyggelse som växte upp på bakgårdarna, vilka* ***exploaterades*** *till sista kvadratfot*. (Tichý, 2016, s. 177)

Zajímavými příklady jsou následující tři věty, v první se jedná o sloveso *použít* s předmětem v genitivu, kvůli němuž celá věta působí mírně archaicky a krkolomně, domníváme se, že by zde byl vhodnější překlad aktivem nebo všeobecným konatelem v 3. os. pl. Věta neodpovídá definici pasiva, kdy se předmět z věty aktivní (*tužka*) dostává do pozice podmětu ve větě pasivní, aby tomu tak bylo, musela by věta znít *U tabulky byla použita tužka připevněná na držátko*, přesto tento příklad považujeme za opisné pasivum, agens je totiž odsunut do pozadí:

> 314. *U tabulky **bylo použito** tužky připevněné na držátko.* (Ångström, 2019, s. 25)
> 315. Originál: *I planschetten **används** en blyertspenna fäst vid ett stativ.* (Ångström, 2016, s. 29)

U druhého sporného příkladu „je vymalováno“ se autoři, jež jsme citovali v teoretické části práce, neshodnou. O opisné pasivum se jedná podle Ertla (1918), Trávníček (1939) takové konstrukce za pasivum nepovažuje, protože participium v této větě vyjadřuje stav a má adjektivní charakter, podle Panevové (2014, s. 105) jde o rezultativní diatezi a i Hausenblas (1963) podobné příklady zařazuje do kategorie výsledného stavu (viz kapitola 1.3.1.1.). Jelikož převažuje názor, že se nejedná o opisné pasivum a souhlasíme s tím, že se jedná o rezultativní diatezi, zařadili jsme tuto větu nakonec k překladu opisem, protože kategorii rezultativní diateze kvůli absenci podobných překladových řešení jinde v textu nemáme:

> 316. *No a teď **je vymalováno** a všechno je naleštěné a krásné.* (Ångström, 2019, s. 13)
> 317. Originál: *Och nu **är** allt **målat** och slipat och hur fint som helst.* (Ångström, 2016, s. 14)

4) Verbonominální predikát s příčestím trpným

Do této kategorie v naší analýze zařazujeme konstrukce se sponovým slovesem *být* a dlouhým tvarem trpného příčestí:

318. *Dvůr **je** dole **osvětlený** několika lampami [...].* (Ångström, 2019, s. 11)
319. Originál: *Gården nedanför **är belyst** av låga lyktor [...].* (Ångström, 2016, s. 11)

320. *Modlit se za nebožtíky **je zakázaný**.* (Lindgren, 2009, s. 86)
321. Originál: *Det **är förbjudet** att be för de döda.* (Lindgren, 2007, 49 %)

322. *Nějakej voják umírá, **je postřelenej**.* (Tichý, 2019, s. 71)
323. Originál: *En soldat dör, **blir nerskjuten**.* (Tichý, 2016, s. 88)

324. *Skladba **je napsaná** tak, že každá ze strun má v partituře vlastní notovou osnovu [...].* (Tichý, 2019, s. 70)
325. Originál: *Stycket **var skrivet** så att varje sträng hade en egen notrad i partituret [...].* (Tichý, 2016, s. 86)

5) Všeobecný konatel v 3. os. pl. m. živ.

Všeobecný konatel se používá ve větách, v nichž není důležitý agens, a proto je vyjádřen 3. os. pl. m. živ. Bylo nezbytné podle kontextu rozlišit, zda se opravdu jedná o všeobecného konatele, nebo o nevyjádřený podmět odkazující na konkrétní skupinu osob vyplývající z předchozího textu. Ve všech následujících příkladech se však vyskytuje právě všeobecný konatel:

326. *A jak ji tehdy vlastně **postavili**, to je stále záhadou.* (Ångström, 2019, s. 96)
327. Originál: *Hur den **hade uppförts** var ännu ett mysterium*. (Ångström, 2016, s. 111)

328. *Poštovnímu vozu jednou odpoledne, cestou do Gårdbäcku, vysadil motor, takže ho **museli odtáhnout**.* (Lindgren, 2009, s. 72)
329. Originál: *Postbilen fick en förmiddag motorstopp på vägen upp till Gårdbäck och **måste bärgas.*** (Lindgren, 2007, 39 %)

330. *Jeden starý vystěhovalý spisovatel se teď vrátil [...] a se smutkem na duši psal poslední knihu z kraje, který si prý, jak ho často* ***obviňovali****, vymyslel.* (Lindgren, 2009, s. 72)
331. Originál: *En utflyttad gammal författare hade återvänt för att [...] skriva sin sista bok från en hembygd som han ofta* ***beskyllts*** *för att själv ha uppfunnit.* (Lindgren, 2007, 39 %)

332. *Jednou v noci ho ve spánku* ***okradli*** *o zlatej medailonek, kterej pořád nosil na řetízku na krku.* (Tichý, 2019, s. 132)
333. Originál: *En natt* ***blev*** *han under sömnen* ***bestulen*** *på sin guldmedaljong som han alltid bar i en kedja runt halsen.* (Tichý, 2016, s. 165)

6) Přívlastek shodný

Na rozdíl od verbonominální konstrukce je přívlastek shodný součástí nominální skupiny. V našich textech se vyskytuje vyjádřený participiem v dlouhém (složeném) tvaru nebo adjektivem, jejichž význam vyplývá z pasivního participia v originálním textu. Přívlastek shodný rozvíjí substantivum, shoduje se s ním v rodě, pádě a čísle a ve větě může stát před ním nebo za ním:

334. *Rozsvítí si a prochází chodbou mezi kójemi* ***oddělenými*** *pletivem.* (Ångström, 2019, s. 91)
335. Originál: *Sedan tänder hon lampan och går ut i korridoren mellan förråden som* ***avgränsas*** *av nätväggar.* (Ångström, 2016, s. 105)

336. *Na háčku* ***zatlučeném*** *do kamene visí smaltovaná naběračka.* (Lindgren, 2009, s. 74)
337. Originál: *På en märla som* ***slagits in*** *i graniten hänger en emaljerad skopa.* (Lindgren, 2007, 40 %)

338. *[...] Soot táhl po zdi zapalovač, vydávalo to trochu škrábavej zvuk* ***přerušovanej*** *rytmickým cvak, cvak, cvak, cvak na spárách [...].* (Tichý, 2019, s. 129)

339. Originál: *[...] Soot drog tändaren utmed väggen, åstadkom ett svagt skrapande ljud som* ***avbröts*** *av fogarnas rytmiska klick, klick, klick, klick [...].* (Tichý, 2016, s. 162)

340. *[...] vole, děláš akorát reklamu firmě* ***založený*** *nacistou [...].* (Tichý, 2019, s. 115)
341. Originál: *[...] snälla mannen, du gör bara reklam för ett företag som* ***startades*** *av en nazist [...].* (Tichý, 2016, s. 143)

7) Opis

Do kategorie překlad opisem řadíme všechna překladová řešení, která nespadají do žádné jiné kategorie, mj.: sloveso v aktivu, které se významem liší od slovesa použitého v originále; verbonominální predikát, jehož neslovesnou část tvoří jiný člen než dlouhý tvar trpného příčestí; konstrukce typu *lze*, *nelze*, *je možné*, *je třeba*, *dá se*, které se pojí s infinitivem plnovýznamového slovesa; překlad participia z originálu nominální skupinou:

Sloveso v aktivu:
342. *V televizi* ***běží*** *americký sitcom a on se na něj unaveně dívá.* (Ångström, 2019, s. 87)
343. Originál: *På tv* ***visas*** *en amerikansk sitcom och han tittar slött på den.* (Ångström, 2016, s. 73)

Nominální skupina:
344. *Bohové, též nazývaní Loa, jsou považováni za nepřátele a účelem obřadu bývá jejich* ***poražení****, aby pak kandidáti mohli využívat jejich síly.* (Ångström, 2019, s. 103)
345. Originál: *Gudarna, även kallade loa, ses som fiender och* ***ska besegras*** *för att kandidaterna ska kunna uttnyttja deras krafter.* (Ångström, 2016, s. 119)

Verbonominální predikát:
346. *Ještě jedna nebo dvě části, a všechno zas* ***bude v pořádku***. (Lindgren, 2009, s. 52)

347. Originál: *Ett avsnitt eller två, sedan har allt* ***ställts tillrätta*** *igen.* (Lindgren, 2007, 27 %)

348. ***Pravděpodobnou*** *příčinou* ***je*** *snížení životnosti sliznice, která nevydrží působení žaludečních šťáv*. (Lindgren, 2009, s. 98)
349. Originál: *Orsaken* ***antas*** *vara, att slemhinnans vitalitet nedsatts, så att den ej tål magsaftens inverkan.* (Lindgren, 2007, 55 %)

Výrazy typu je možné, je třeba, lze:
350. *A toho, kdo má být osvobozen od víry,* ***je*** *vždycky* ***třeba připravit****, zvlášť jde-li o víru starou a pevně zakořeněnou.* (Lindgren, 2009, s. 97)
351. Originál: *Och den som ska befrias från sin tro* ***måste*** *alltid* ***förberedas****, i synnerhet om tron var gammal och ingrodd.* (Lindgren, 2007, 55 %)

352. *Ne všechny* ***se dají pojmenovat*** *a* ***zařadit****.* (Lindgren, 2009, s. 44)
353. Originál: *Alla föremålen* ***låter sig*** *inte* ***benämnas*** *eller* ***klassificeras****.* (Lindgren, 2007, 22 %)

354. *„Slum“* ***lze*** *z našeho specifického pohledu* ***definovat*** *jako stísněné temné dvorky s vysokým počtem zubožených žen a dětí v průjezdech – obzvláště za dobrého počasí.* (Tichý, 2019, s. 112)
355. Originál: *“Slum”* ***kan*** *ur vår speciella synvinkel* ***definieras*** *som en trång, mörk bakgård med många eländiga kvinnor och barn hängande i portgångarna – särskild vid god väderlek.* (Tichý, 2016, s. 139)

Další příklady překladu opisem:
356. *V Londýně se mu pak ta rána v plíci otevřela nebo co a* ***musel do špitálu*** *znovu.* (Tichý, 2019, s. 30)
357. Originál: *Det som hade hänt i London sedan var att såret i lungan hade gått upp eller något och han* ***fick läggas in*** *igen.* (Tichý, 2016, s. 34)

358. *Stáli na obdélníkové pasece [...].* (Lindgren, 2009, s. 43)
359. Originál: *Det* ***hade huggits*** *en fyrkantig glänta i skogen [...].* (Lindgren, 2007, 23 %)

360. *Kde **jsi dosáhl spasení**, v Holmgrenově kuchyni?* (Lindgren, 2009, s. 53)

361. Originál: *Var det i Holmgrens kök du **blev frälst**?* (Lindgren, 2007, 28 %)

2.3. Způsob překladu pasiva ze švédštiny do češtiny

V této kapitole se budeme věnovat způsobům překladu pasiva ze švédštiny do češtiny a pokusíme se z výsledků analýzy překladových řešení vyčíst tendence, které mají všichni tři překladatelé společné, a lze je tedy považovat za obecně platné. Ačkoliv jsme v teoretické části práce bli-pasivum a vara-pasivum zahrnuli do jedné kapitoly, protože patří do opisného pasiva, při analýze překladových řešení jsme je rozdělili do dvou kategorií z toho důvodu, že vara-pasivum má výrazně stavový charakter, a proto předpokládáme, že se vara-pasivum a bli-pasivum překládá odlišně.

Ačkoliv se v této práci nezabýváme hodnocením kvality překladu, považujeme za přínosné u vybraných příkladů ukázat, k jakým překladatelským posunům na základě zvoleného jazykového prostředku došlo, aniž bychom hodnotili, zda se jedná o vhodný či nevhodný překladatelský postup.

Překladatelský proces začíná porozuměním originálu, zhodnocením všech rovin daného sdělení a pokračuje celou řadou rozhodnutí, na jejichž konci by měl překladatel dospět k ekvivalentu původního sdělení v cílovém jazyce. Jiří Levý (1998, s. 53) popisuje tři fáze překladatelovy práce takto: „1) pochopení předlohy, 2) interpretace předlohy, 3) přestylizování předlohy“. Pochopení předlohy a její interpretaci jsme se věnovali v teoretické části práce, kdy jsme popisovali, jak pasivum ve švédštině funguje a kdy má jaký význam, ačkoliv obě fáze samozřejmě zahrnují i jiné aspekty než jen znalost jedné gramatické struktury. K třetí fázi, tedy přestylizování, se dostáváme v této kapitole.

Nejprve je třeba vymezit, jakým způsobem se dá k překladu pasiva přistupovat. Jelikož nás v této práci zajímá překlad určité gramatické struktury, jež se vyskytuje v obou jazycích, ačkoliv v nich funguje do jisté míry odlišně, vycházíme z klasické teorie Vinaye a Darbelneta v publikaci *Comparative stylistics of French and English: A methodology for translation* (1958, s. 36–37), která se věnuje překladatelským postupům, s jejichž pomocí se řeší situace, kdy v cílovém jazyce chybí přímý ekvivalent překládaného jazykového prostředku. Není totiž možné vždy pasivum překládat pasivem. Z jejich sedmi postupů jsou pro překlad pasiva podstatné především dva: **transpozice** (nahrazení jednoho slovního druhu jiným) a **modulace** (změna hlediska, např. přidání negace nebo

změna pasiva na aktivum). Do překladu pomocí transpozice spadá kategorie 6 (přívlastek shodný) a některá překladová řešení z kategorie 7 (opis). K modulaci dochází v kategorii 1 (aktivum). Zbývající kategorie lze buď považovat za přinejmenším do jisté míry ekvivalentní, jako je např. překlad opisného pasiva opisným pasivem, nebo se v nich jednotlivá překladatelská řešení mírně odlišují, jako v kategorii 7 (opis), anebo u nich dochází k posunům a zmíněným postupům tudíž neodpovídají. Nesmíme také zapomínat, že překladatel překládá celou větou zasazenou do kontextu, a tedy nezohledňuje pouze sloveso a jeho rod.

Modulace, překlad pasiva aktivem:

362. *Moje kázání dvakrát **vysílal** rozhlas.* (Lindgren, 2009, s. 22)

363. Originál: *Två gånger **sändes** mina predikningar i radio.* (Lindgren, 2007, 8 %)

Transpozice, s-pasivum přeložené přívlastkem shodným:

364. *[...] veškerý žal **stlačený** do nažloutlých zkroucených listů.* (Lindgren, 2009, s. 17)

365. Originál: *[...] i all den sorg som **komprimerats** på de buckliga, gultonade bladen.* (Lindgren, 2007, 6 %)

2.3.1. S-pasivum

S-pasivum bylo dle předpokladů nejběžnější pasivní konstrukcí ve všech analyzovaných textech. Nejčastěji bylo překládáno aktivem nebo opisem.

S-pasivum	*Mannen mellan väggarna*	*Norrlands akvavit*	*Eländet*	Celkem
1) Aktivum	53	45	17	115
2) Zvratné	22	13	17	52

pasivum				
3) Opisné pasivum	23	17	2	42
4) Verbonominální predikát	8	6	7	21
5) Všeobecný konatel	13	4	2	19
6) Přívlastek shodný	11	3	2	16
7) Opis	36	50	11	97
8) Překlad věty chybí	1	0	0	1

Tabulka 15. **Překlad s-pasiva do češtiny**

Aktivum:

366. *Místnost **ozáří** slabé světlo*. (Ångström, 2019, s. 43)
367. Originál: *Det **lyses upp** av det svaga skenet*. (Ångström, 2016, s. 50)

368. *Jdeme ven a potom znova do klubu, dveřma, u kterejch **hlídá** fakt ohromnej chlap s účesem á la Ivan Drago, v černým tričku s límečkem a tlustým zlatým řetězem.* (Tichý, 2019, s. 109)
369. Originál: *Vi går ut, och sedan in i klubben igen via en dörr som **vaktas** av en helt enorm snubbe i Ivan Drago-frysir, svart polotröja och med en fet guldkedja utanpå tröjan.* (Tichý, 2016, s. 136)

370. *Nastane čas odpadnutí, věřící **se** znovu **narodí** a stane se z něj odpadlík, bezmocní, ale očištění vstoupíme do nahé, obnažené skutečnosti.* (Lindgren, 2009, s. 154)

371. Originál: *Då var avfallets tid, den troende* ***föddes*** *på nytt och blev en avfälling, man trädde hjälplös men luttrad ut i den nakna och avskalade verkligheten.* (Lindgren, 2007, 90 %)

372. *Lilyino tělo, které držel v náručí,* ***nahradí*** *larvy, mouchy a červi, kteří po něm začnou lézt.* (Ångström, 2019, s. 137)
373. Možná alternativa, změna tématicko-rématické struktury: *Larvy, mouchy a červi* ***nahradí*** *Lilyino tělo, které držel v náručí, a začnou po něm lézt.*
374. Originál: *Lilys kropp, som han höll i sina armar,* ***har ersatts*** *av larver, flugor och skalbaggar som börjar krypa över honom.* (Ångström, 2016, s. 155)

Zvratné pasivum:

375. *Zazvonil telefon a redaktor zapsal inzerát, který* ***se měl*** *co nejdřív* ***uveřejnit****.* (Lindgren, 2009, s. *22)*
376. Originál: *Telefonen ringde, lokalredaktören antecknade annonsen som* ***skulle införas*** *snarast.* (Lindgren, 2007, 8 %)

377. *Den se již nachýlil a* ***chystala se*** *večeře.* (Lindgren, 2009, s. 41)
378. Originál: *Det var ganska sent på dagen, just vid den tiden när aftonvarden* ***förbereddes****.* (Lindgren, 2007, 20 %)

Opisné pasivum:

379. *Pod kotli* ***byl zapálen*** *oheň.* (Lindgren, 2009, s. 27)
380. Originál: *Eldar* ***tändes*** *under kokgrytorna.* (Lindgren, 2007, 11 %)

381. ***Byly postaveny*** *dlouhé stoly na kozách,* ***prostřeny*** *ubrusy,* ***připraveno*** *porcelánové nádobí, sklenice a příbory, z velkého kotle se kouřilo a po celém kraji se linula vůně jehněčího.* (Lindgren, 2009, s. 41)
382. Originál: *Långa bord på bockar* ***hade arrangerats****, dukar* ***bretts ut****, porslin och glas och bestick hade* ***gjorts i ordning****, det ångade ur stora kokgrytan, doften av lamm spreds över nejden.* (Lindgren, 2007, 20 %)

Verbonominální predikát:

383. *Některá umělecká díla **jsou podepsaná** cizími jmény [...].* (Ångström, 2019, s. 25)
384. Originál: *Ibland **har** verket **signerats** med ett annat namn [...].* (Ångström, 2016, s. 29)

385. *[...] i postranice **byly** vepředu **zakončené** useknutými rozetkami a podobnými, i když poněkud nižšími a prostšími věžičkami.* (Lindgren, 2009, s. 16)
386. Originál: *[...] även gavlarna **avslutades** framtill av små huggna rosor och liknande, fast något lägre och enklare spiror*. (Lindgren, 2007, 5 %)

Všeobecný konatel:

387. *[...] ani nevíme, koho tam **pochovávaj**, kdo v tý rakvi leží.* (Tichý, 2019, s. 42)
388. Originál: *[...] vi vet inte ens, vem det är som **lagts** i jorden, vem det är som ligger i kistan.* (Tichý, 2016, s. 49)

389. *Na obrazovce **ukazují** nějakou starou knihu.* (Ångström, 2019, s. 37)
390. Originál: *En bild av en gammal bok **visas** på tv:n.* (Ångström, 2016, s. 42)

Přívlastek shodný:

391. *Strašidla jsou **svobodné** duše [...].* (Ångström, 2019, s. 53)
392. Originál: *Spöken är således själkroppar som **släppts fria** vid döden [...].* (Ångström, 2016, s. 63)

393. *Alva se zadívá na dům **osvětlený** pouličními lampami.* (Ångström, 2019, s. 9)
394. Originál: *Alva tittar upp på huset som **belyses** av gatlyktorna.* (Ångström, 2016, s. 9)

Opis:

395. *Až už nikdo nebude potřebovat* ***pečovatelku****, bude s celým krajem konec.* (Lindgren, 2009, s. 18)
396. Originál: *Den dag ingen längre behövde* ***vårdas****, då var det slut med bygden.* (Lindgren, 2007, 6 %)

397. *Jeho med byl navíc* ***ze všech medů*** *nejaromatičtější.* (Lindgren, 2009, s. 73)
398. Originál: *Hans honung var därtill den mest aromatiska som* ***kunde uppbringas***. (Lindgren, 2007, 43%)

Mezi překlady výrazně převládá překlad aktivem a opisem, což je způsobeno spíše dějovým významem s-pasiva (ve srovnání s opisným pasivem, resp. vara-pasivem). Při překladu aktivem se však ztrácí pasivem zamýšlená změna perspektivy, kdy se patiens dostává do nejdůležitější syntaktické pozice podmětu, což platí pro oba zkoumané jazyky. Takový postup může mít několik různých příčin, většinou jsou to rozdíly mezi použitím aktiva a pasiva ve švédštině a češtině, tedy případy, kdy by použití pasiva v cílovém jazyce neznělo idiomaticky, jako v příkladu č. 370 nebo č. 366. Dále je nutné vzít v potaz rozdílný slovosled. V češtině je možné podmět umístit na začátek i konec aktivní věty a tím manipulovat s tématicko-rématickou strukturou věty, slovosled ve švédštině je však mnohem svázanější a pasivum s příslovečným určením původce může být způsobem, jak konatele odsunout na konec věty do pozice rématu (č. 372). Do kategorie překlad opisem patří mj. nahrazení slovesa podstatným jménem (č. 395) nebo úplné vynechání slovesa z originálu, které však nemusí vést k posunu významu, jak vidíme na příkladu č. 397. O volbě mezi opisným pasivem a zvratným pasivem v češtině může při překladu rozhodovat stylistika, jelikož opisné pasivum je spíše knižní, i slovesný vid. Opisné pasivum se volí převážně u dokonavých sloves (č. 379) a zvratné pasivum u sloves nedokonavých (č. 377), ačkoliv existují i výjimky (viz kapitola 1.3.3.). Dále pak překladatele limituje, že nelze zvratným pasivem vyjádřit agens, na druhou stranu ho lze kombinovat s modálním slovesem (č. 375). Mezi nejméně používané postupy pak patřil přívlastek shodný (č. 393) spolu s verbonominálním predikátem, které vyjadřují stav/vlastnost, a všeobecný konatel (č. 390), jehož nelze využít, pokud je v originále vyjádřený konkrétní agens. Překlad jedné věty v románu *Mannen mellan*

väggarna (Ångström, 2016, přel. 2019) úplně chybí, překlad nebyl vložen ani do věty předcházející, ani do věty následující, pro úplnost výsledků ji však v tabulce uvádíme.

2.3.2. Bli-pasivum

Bli-pasivum bylo v analyzovaných textech nejméně častým typem pasiva. Nejčastěji bylo překládáno aktivem, opisem a všeobecným konatelem.

Bli-pasivum	*Mannen mellan väggarna*	*Norrlands akvavit*	*Eländet*	Celkem
1) Aktivum	10	9	14	33
2) Zvratné pasivum	0	0	0	0
3) Opisné pasivum	1	5	0	6
4) Verbonominální predikát	1	0	4	5
5) Všeobecný konatel	3	3	7	13
6) Přívlastek shodný	0	0	1	1
7) Opis	11	8	8	27

Tabulka 16. **Překlad bli-pasiva do češtiny**

Aktivum:

399. *Pak ji **vyrušilo** něco jiného, důležitého.* (Ångström, 2019, s. 263)
400. Originál: *Hon **blev avbruten** av något annat, något viktigt.* (Ångström, 2016, s. 298)

401. *Určitě **by** je **odhalil**.* (Ångström, 2019, s. 269)
402. Originál: *De **skulle ha blivit avslöjade**.* (Ångström, 2016, s. 305)

Opisné pasivum:

403. *Tak **chce být milována** žena.* (Lindgren, 2009, s. 77)
404. Originál: *Så **vill** kvinnan **bli älskad**.* (Lindgren, 2007, 42 %)

405. *Většinou se jednalo o světlovlasé ženy, ale **zavražděno bylo** i několik mužů a dětí.* (Ångström, 2019, s. 217)
406. Originál: *Det var oftast blonda kvinnor, men också män och barn **blev mördade**.* (Ångström, 2016, s. 245)

Verbonominální predikát:

407. *Nějakej voják umírá, **je postřelenej**.* (Tichý, 2019, s. 71)
408. Originál: *En soldat dör, **blir nerskjuten.*** (Tichý, 2016, s. 88)

Všeobecný konatel:

409. *Na několika místech mě **zdrželi**.* (Lindgren, 2009, s. 67)
410. Originál: *Jag **blev uppehållen** på en del ställen.* (Lindgren, 2007, 36 %)

Přívlastek shodný:

411. *[...] víš jak, byl na něm umírající voják, **postřelenej** zezadu [...].* (Tichý, 2019, s. 45)
412. Originál: *[...] du vet, en soldat som dör, som **blir nerskjuten** [...].* (Tichý, 2016, s. 52)

Opis:

413. *Manžel mohl před Bohem a vším, co je svaté, odpřísáhnout, že se jí nedotkl způsobem, který by mohl vést k jejímu* ***oplodnění.*** (Lindgren, 2009, s. 102)
414. Originál: *Maken kunde inför Gud och allt som är heligt svära på att han inte vidrört henne på ett sådant sätt att hon* ***kunde ha blivit befruktad****.* (Lindgren, 2007, 58 %)

415. *[...] obraz umírajícího vojáka, kterej* ***dostal zásah*** *[...]*. (Tichý, 2019, s. 45)
416. Originál: *[...] en bild på en soldat som dör, som* ***blir nerskjuten*** *[...]*. (Tichý, 2016, s. 53)

417. *Kde jsi* ***dosáhl spasení****, v Holmgrenově kuchyni?* (Lindgren, 2009, s. 53)
418. Originál: *Var det i Holmgrens kök du* ***blev frälst****?* (Lindgren, 2007, 28 %)

419. *[...] ale kdyby se někdo probudil a našel je u sebe doma,* ***mohlo by to skončit špatně****.* (Ångström, 2019, s. 253)
420. Originál: *[...] om någon vaknade och hittade dem i sin lägenhet* ***skulle de kunna bli allvarligt skadade****.* (Ångström, 2016, s. 287)

Všichni tři překladatelé u bli-pasiva jednoznačně upřednostnili překlad aktivní konstrukcí, opisem a všeobecným konatelem. U takového řešení se nabízí možnost vyjádřit konatele, kromě toho se u aktiva a všeobecného konatele klade důraz na daný děj (jako protiklad stavu). U překladu opisem se řešení různí, od nahrazení slovesa podstatným jménem (č. 413) či verbální frází (č. 417) přes vynechání slovesa z originálu (č. 419). V posledním zmíněném příkladu však zvolené řešení vede k výraznému zobecnění významu. Žádné či minimální zastoupení mají mezi překladovými řešeními zvratné pasivum, resp. přívlastek shodný. Domníváme se, že to vyplývá především z nemožnosti zvratným pasivem nebo přívlastkem vyjádřit konatele, který se v originále u bli-pasiva v některých případech vyskytuje. Na druhou stranu lze právě přívlastkem shodným přeložit ve švédštině hojně se vyskytující **vedlejší věty přívlastkové** (sv. *relativsats*), které v češtině tak časté nejsou. Toto řešení se vyskytovalo napříč všemi pasivními konstrukcemi a vidíme je výše na příkladové větě č. 411. Stejnou vedlejší větu pak překladatelka dále v textu přeložila ještě opisem (č. 415) a verbonominálním predikátem (č. 407). V několika případech bylo bli-pasivum přeloženo pomocí opisného pasiva nebo verbonominálního predikátu. U opisného pasiva je při překladu třeba

zohlednit, zda je sloveso v cílovém jazyce dokonavé či nedokonavé, aby bylo možné správně vyjádřit dějový nebo stavový význam. Pokud se v originální větě klade důraz na stav, můžeme při překladu uplatnit také verbonominální predikát s dlouhým tvarem příčestí trpného, který především v hovorovém jazyce opisnému pasivu konkuruje. Tímto způsobem interpretujeme i vyšší výskyt verbonominálních predikátů v překladu románu *Eländet* (Tichý, 2016, přel. 2019), kniha je totiž napsaná velmi hovorovým jazykem, který překladatelka reflektuje používáním obecné češtiny. Naopak v *Norrlands akvavit* (Lindgren, 2007, přel. 2009) se častěji vyskytuje opisné pasivum, jazyk textu takřka nevykazuje známky hovorovosti a působí spíše formálně.

2.3.3. Vara-pasivum

Jelikož má vara-pasivum silně stavový význam, očekávali jsme, že se bude překládat především přívlastkem shodným a verbonominální predikátem, zatímco zvratné pasivum (jakožto pasivní konstrukce s dějovým významem) se mezi řešeními vůbec neobjeví, a to i přesto, že je v češtině celkově frekventovanější než opisné pasivum. Toto očekávání se naplnilo pouze u verbonominálního predikátu.

Vara-pasivum	*Mannen mellan väggarna*	*Norrlands akvavit*	*Eländet*	Celkem
1) Aktivum	4	6	1	11
2) Zvratné pasivum	1	2	3	6
3) Opisné pasivum	2	7	0	9
4) Verbonominální predikát	10	16	3	29
5) Všeobecný konatel	1	5	0	6

6) Přívlastek shodný	3	2	1	6
7) Opis	13	4	3	20

Tabulka 17. **Překlad vara-pasiva do češtiny**

Aktivum:

421. *Hned vedle **visí** za vlasy děvkaři a děvky.* (Lindgren, 2009, s. 127)
422. Originál: *Horbockarna och hororna fanns alldeles intill, de **var hängda** vid håret.* (Lindgren, 2007, 74 %)

423. *Ty deky **tkala** její sestra a pro Dagny byly důležité.* (Ångström, 2019, s. 34)
424. Originál: *Plädarna **är vävda** av systern och viktiga för Dagny.* (Ångström, 2016, s. 38)

Zvratné pasivum:

425. *Tenhle nápoj je navíc několikrát přepálený, zatímco víno **se** vůbec **nedestiluje**.* (Lindgren, 2009, s. 147)
426. Originál: *Den här produkten var ju också mångdubbelt renad medan vinet **inte** ens **var destillerat**.* (Lindgren, 2007, 85 %)

427. *Domy **se** obvykle **stavěly** z hlíny nebo byly omítnuté, často jen o jedné místnosti.* (Tichý, 2019, s. 13)
428. Originál: *Husen **var** vanligen **byggda** av lera eller rappade, ofta med bara ett rum.* (Tichý, 2016, s. 12)

429. ***Prodal se** višňový sad!* (Tichý, 2019, s. 39)
430. Originál: *Körsbärsträdgården **är såld**!* (Tichý, 2016, s. 45)

Opisné pasivum:

431. *[...] a večeře **byla snědena** [...].* (Lindgren, 2009, s. 42)
432. Originál: *[...] när aftonvarden **var aväten** [...].* (Lindgren, 2007, 21 %)

433. *Mluvit s nebožtíky **je zakázáno**, upozornil ho kostelník.* (Lindgren, 2009, s. 57)
434. Originál: *Det **är förbjudet** att tala med de döda, sade vaktmästaren.* (Lindgren, 2007, 30 %)

Verbonominální predikát:

435. *Jak říkám, nevěděl jsem, že **je** to **zakázané**.* (Lindgren, 2009, s. 58)
436. Originál: *Som sagt, jag visste inte att det **var förbjudet**.* (Lindgren, 2007, 31 %)

437. *Modlit se za nebožtíky **je zakázaný**.* (Lindgren, 2009, s. 86)
438. Originál: *Det **är förbjudet** att be för de döda.* (Lindgren, 2007, 49 %)

Všeobecný konatel:

439. *V Lycksele se dozvěděl, že se již neprodávají zpáteční jízdenky, **zrušili** je.* (Lindgren, 2009, s. 11)
440. Originál: *I Lycksele fick han veta att returbiljetter inte längre fanns, de **var avskaffade**.* (Lindgren, 2007, 2 %)

Přívlastek shodný:

441. *Mezi nimi vedly řádně **udupané** cestičky, zaseté řádky byly úhledně uhrabané a malé dřevěné kolíčky v zemi označovaly jednotlivé odrůdy.* (Lindgren, 2009, s. 70)
442. Originál: *Mellan bäddarna **var** gångarna ordentligt **tilltrampade**, de sådda raderna var mönstrade med krattan, små trälappar som stuckits ner i jorden markerade sorterna.* (Lindgren, 2007, 37 %)

Opis:

443. *Když **je** nádobí **v myčce**, […]*. (Ångström, 2019, s. 21)
444. Originál: *När diskmaskinen **är iplockad** […]*. (Ångström, 2016, s. 23)

445. *Nemůže pohnout hlavou, i tu **má** pevně **připoutanou** […]*. (Ångström, 2019, s. 41)
446. Originál: *Hon kan inte röra huvudet, också det **är fastbundet** […]*. (Ångström, 2016, s. 47)

Verbonominální predikát z analýzy opravdu vychází jako nejčastější řešení, podobně často překladatelé volili také překlad opisem (č. 443), třetím nejčastějším řešením bylo aktivum (č. 423). Překladatelka titulu *Mannen mellan väggarna* na rozdíl od překladatele románu *Norrlands akvavit* výrazně častěji volila překlad opisem, nelze však určit, zda to je způsobeno idiolektem překladatelky nebo charakterem výchozího textu.[22] Na příkladech č. 433 a 435 je zřejmé, že v některých případech se význam opisného pasiva od významu verbonominálního predikátu s dlouhým tvarem příčestí trpného nijak zvlášť neliší, jak ostatně uvádí i Štícha (1980), viz kapitola 1.3.1.1. Verbonominální predikát v příkladu č. 437 se od příkladů č. 433 a 435 liší pouze stylisticky. Zvratné pasivum má však poněkud překvapivě přibližně stejný počet výskytů jako opisné pasivum, přívlastek shodný a všeobecný konatel. Použití zvratného pasiva v přítomném čase však může vést k drobnému posunu významu, jak vidíme u příkladové věty č. 425, kde má originální věta výrazně stavový význam *toto víno není ve srovnání s druhým nápojem ani destilované*, zatímco u překladu se jedná o obecné tvrzení ve smyslu *co se běžně dělá*. Naopak k posunu významu nedochází u příkladu č. 428, protože je v originální větě výraz *vanligen*, tedy *obvykle*, a tedy překlad „domy se obvykle stavěly“ stoprocentně vystihuje dějový význam originálu. Lze si však klást otázku, proč autor originálu na tomto místě použil právě vara-pasivum, když věta nemá jednoznačně stavový význam. V příkladové větě č. 429 pak vidíme ve švédštině důraz na stav, resp. výsledek určitého děje, a ačkoliv Karlík (2012, s. 524–525) uvádí, že zvratné pasivum má vždy význam dějový, i překlad do češtiny lze chápat jako výsledek určitého děje, a to kvůli použití zvratného pasiva dokonavého slovesa v minulém čase.

[22] Překlad románu *Eländet* (Tichý, 2016) kvůli nízkému počtu výskytů bli-pasiva v tomto srovnání nezohledňujeme.

V kategorii opisné pasivum opět vidíme výrazný rozdíl mezi romány *Eländet* a *Norrlands akvavit*, jehož příčiny jsme popsali v kapitole 2.3.2.

Závěr

Tato diplomová práce nabízí komplexní přehled pasivních konstrukcí v češtině i švédštině. Ve švédštině jsme se zabývali třemi typy pasivních konstrukcí, a to častěji se vyskytujícím s-pasivem a méně častým opisným pasivem, které jsme ještě podle použitého pomocného slovesa rozdělili na dvě podkategorie bli-pasivum a vara-pasivum. Tvar s-pasiva se většinou shoduje s tvarem deponentních sloves a v některých případech je hranice mezi pasivním a deponentním významem velmi tenká až subjektivní, jak jsme ukázali v teoretické i praktické části práce. Bli-pasivum a vara-pasivum je třeba odlišit od konstrukcí sestávajících z pomocného slovesa *bli*/*vara* a adjektivního participia, při kategorizaci se lze opřít o přítomnost či pozici příslovečného určení nebo předpony *o-*. Sémantické a syntaktické rozdíly mezi s-pasivem a opisným pasivem jsou značné, v práci uvádíme celou řadu faktorů, které volbu pasivní konstrukce ovlivňují: m.j. se jedná o důraz na děj nebo naopak na výsledek děje, na modalitu, životnost podmětu nebo na způsob slovesného děje. Nejsilnější vliv má životnost podmětu, ve větách s životným podmětem lze vysledovat výraznou preferenci bli-pasiva. Dalším faktorem je způsob slovesného děje, slovesa atelická bývají častěji v s-pasivu, naopak slovesa telická v bli-pasivu. S-pasivu se dává přednost při vyjádření deontické modality, bli-pasivu pak v modalitě epistemické. Pokud klademe důraz na výsledek děje, použijeme spíše s-pasivum, bli-pasivu se dává přednost u sloves vyjadřujících výsledek děje. Vara-pasivum má silně adjektivní význam. Z dosavadního výzkumu vyplývá, že pasivum ve švédských beletristických textech, na které je zaměřena praktická část práce, tvoří 3,5 % finitních sloves, z toho je 90,4 % s-pasivum a 9,6 % bli-pasivum. Z dostupné sekundární literatury však nevyplývá frekvence vara-pasiva (viz kapitola 1.2.3.).

V češtině rozlišujeme opisné pasivum a zvratné pasivum, jež však někteří moderní autoři za pasivum nepovažují. Dále bylo pro češtinu popsáno ještě recipientní pasivum, jedná se však o okrajový jev a ani u něj se různí autoři jednoznačně neshodnou na jeho zařazení. Opisné pasivum se v češtině považuje za knižní tvar, zatímco zvratné pasivum je pokládáno za tvar neutrální. Opisné pasivum bývá v méně formálním kontextu nahrazováno verbonominální konstrukcí s dlouhým tvarem příčestí trpného. Zvratné pasivum je jednou z funkcí reflexivní formy slovesné. Zásadní rozdíl mezi opisným a zvratným pasivem spočívá v nemožnosti vyjádřit konatele ve větě se zvratným pasivem,

kromě toho lze zvratné pasivum použít pouze ve třetí osobě. Při volbě pasivní konstrukce v češtině je potřeba zohlednit také vid. Ačkoliv je možné tvořit oba typy pasiva z dokonavých o nedokonavých sloves, opisné pasivum se volí převážně u dokonavých sloves, protože tyto tvary pak vyjadřují výsledný stav. Naopak zvratné pasivum se používá u sloves nedokonavých, kdy je kladen důraz na děj. Analýza frekvence pasiva v beletrii byla z důvodu nedostatku dat v dosavadním výzkumu obtížná, i přesto z ní však lze vyvodit, že je pasivum v češtině méně časté než ve švédštině: v beletrii tvoří pasivum 2,32 % z celkového počtu finitních sloves, při srovnání s 3,5 % ze švédských beletristických textů se v nich tedy vyskytuje přibližně o 50 % více pasiva než v českých beletristických textech. Převaha jednoho typu pasiva nad druhým není tak jednoznačná jako ve švédštině a zdá se být velmi výrazně ovlivněna idiolektem daného autora.

Praktická část pojednává o pasivu ve třech vybraných literárních dílech, jmenovitě *Mannen mellan väggarna* od Emmy Ångströmové (2016), *Eländet* od Andrzeje Tichého (2016) a *Norrlands akvavit* od Torgnyho Lindgrena (2007), a jeho překladu do češtiny. Nejprve jsme vymezili pasivum ve švédských beletristických textech, kromě jednoznačně identifikovatelných vět jsme se věnovali i sporným příkladům a podle kritérií vytvořených na základě teoretického popisu pasiva jsme je zařadili do odpovídající kategorie. Našli jsme celkem 535 výskytů pasiva, z toho 67,9 % bylo s-pasivum, 16,2 % vara-pasivum a 15,9 % bli-pasivum. Zastoupení bli-pasiva bylo v analyzovaných románech výrazně vyšší než vyplývalo z dosavadního výzkumu popsaného v teoretické části práce, dospěli jsme k poměru 81 % (s-pasivum) vůči 19 % (bli-pasivum). Při analýze překladových řešení jsme podle nalezených výsledků vytvořili sedm kategorií, neboli sedm způsobů, jak pasivum překládat: aktivum, zvratné pasivum, opisné pasivum, verbonominální predikát s příčestím trpným, všeobecný konatel v 3. os. pl. m. živ., přívlastek shodný, překlad opisem. Do kategorie překlad opisem jsme zařadili všechna řešení, která nespadala do žádné jiné kategorie a zároveň nebyla tak častá, aby pro ně mělo smysl vytvářet vlastní kategorii.

V kapitole věnované způsobu překladu pasiva jsme se zaměřili na všechny tři pasivní konstrukce ve švédštině. Přestože je pasivum ve švédských beletristických textech výrazně frekventovanější než v češtině, očekávali jsme vyšší zastoupení pasiva i v překladech, ani u jednoho typu pasiva však překlad opisným nebo zvratným pasivem nepatřil k častým řešením. S-pasivum bylo nejčastěji překládáno aktivem nebo opisem,

oba tyto postupy výrazně převládaly nad jinými řešeními. U bli-pasiva dominuje překlad aktivem, opisem a všeobecným konatelem. Výrazně se lišilo vara-pasivum, které má silně stavový význam, překládáno bylo především pomocí verbonominálního predikátu s příčeštím trpný, následovalo aktivum a opis.

Při překladu jakéhokoli textu je třeba zohlednit celou řadu aspektů, slovesný rod je pouze jedním z faktorů, které ovlivňují výsledek překladatelského procesu. Z analyzovaných děl však lze vysledovat obecné tendence. Při interpretaci originálního textu vzhledem k překladu pasivních konstrukcí je nutné zohlednit, zda má každá jednotlivá konstrukce dějový, nebo spíše stavový význam a zda je přítomno příslovečné určení původce. Pro výběr vhodného ekvivalentu je v češtině velmi důležité rozlišit vid, ačkoliv se jedná o kategorii, která jako taková ve švédštině neexistuje. I ve švédštině však existují prostředky, jak aspektivitu vyjádřit. Kombinace dějového/stavového významu a vidu významně ovlivňuje rozhodnutí mezi opisným a zvratným pasivem v češtině. Také příslovečné určení původce dále omezuje výběr jazykových prostředků pro překlad, jelikož ho nelze vyjádřit u reflexivního pasiva, v konstrukci s přívlastkem shodným a u verbonominálního predikátu s příčestím trpným. U spisovného, respektive knižního vyjádření proto překladatelé volí spíše opisné pasivum, u neutrálního nebo hovorového sdělení se přikloní ke zvratnému pasivu nebo verbonominálnímu predikátu s dlouhým tvarem participia. Určitý vliv na volbu překladového řešení může mít i tématicko-rématická struktura věty, jelikož čeština nabízí mnohem volnější slovosled a aktivum lze použít i v případech, kdy je hlavní motivací pro použití pasiva ve švédštině právě odsunutí konatele na konec věty do pozice rématu.

Doufáme, že poznatky vyplývající z této diplomové práce by mohly přispět k lepšímu povědomí o rozdílech mezi pasivem ve švédštině a češtině, a tím překladatelům pomoci se vyvarovat interferencí z výchozího jazyka, jako je zejména automatický překlad pasiva pasivem. Pro další a podrobnější výzkum by bylo navíc vhodné provést korpusovou studii použití a frekvence pasiva v češtině, jež dosud v odborné literatuře chybí.

Bibliografie

ÅNGSTRÖM, Emma, 2016. *Mannen mellan väggarna*. Piratförlaget. ISBN 9789164205551.

ÅNGSTRÖM, Emma, 2019. *Muž za zdí*. Přeložil Helena MATOCHOVÁ. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-2717-1.

COMRIE, Bernard, 1976. *Aspect: an introduction to the study of verbal aspect and related problems*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-0521290456.

CVRČEK, Václav, 2010. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum. ISBN 978-80-246-1743-5.

ČERMÁK, František, 2011. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vydání 4., v Karolinu 2., doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-1946-0.

DANEŠ, František, 1968. *Dostal přidáno a podobné pasívní konstrukce.* In: Naše řeč, volume 51 (1968), issue 5, pp. 269-290. [cit. 2021-11-03] Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=5409

DE CUPYERE, Ludovic, Kristof BATEN & Gudrun RAWOENS. 2014. *A corpus-based analysis of the Swedish passive alternation*. In: Nordic Journal of Linguistics 37(2), 199–223. [cit. 2020-12-20] Dostupné z: ProQuest Ebook Central.

ENGDAHL, Elisabet, 2000. *Valet av passivform i modern svenska*. Linköping Electronic Conference Proceedings. [cit. 2021-01-13] Dostupné z: http://www.ep.liu.se/ecp/006/007/ecp00607b.pdf]

ENGDAHL, Elisabet, 2006: *Semantic and syntactic patterns in Swedish passives*. In: Lyngfelt, B, & Solstad, T (eds) 2006, *Demoting the Agent : Passive, middle and other voice phenomena*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. [cit. 2020-12-20] Dostupné z: ProQuest Ebook Central.

ERTL, Václav, 1918. *Dům se staví - dům je stavěn.* In. Naše řeč, ročník 2 (1918), číslo 6, s. 185-186. [cit.2021-10-01] Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=309

GREPL, Miroslav a Petr KARLÍK, 1998. *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia. Velká řada (Votobia). ISBN 80-7198-281-4.

GREPL, Miroslav, 1995. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-134-4.

GROSSOVÁ, Aneta, 2015. *Kontrastivní analýza norského a českého pasiva*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav germánských studií. Vedoucí práce Štajnerová, Petra. [cit. 2021-10-22]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/81133

HAJIČ, J., PANEVOVÁ, J., HAJIČOVÁ, E., SGALL, P., PAJAS, P., ŠTĚPÁNEK, J., HAVELKA, J, 2006. *Treebank 2.0.* CD-ROM. Linguistic Data Consortium. [cit. 2021-07-31]Dostupné z: https://ufal.mff.cuni.cz/pdt2.0/doc/pdt-guide/en/html/ch03.html#a-data-sources

HAUSENBLAS, Karel, 1963. *Slovesná kategorie výsledného stavu v dnešní češtině.* In: Naše řeč, ročník 46 (1963), číslo 1, s. 13-28. [cit. 2021-10-03] Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4926

HOLMES, Philip, and Ian HINCHLIFFE, 2013. *Swedish: a Comprehensive Grammar*, edited by Jane Rendell, et al., Taylor & Francis Group. [cit. 2021-07-05] Dostupné z: *ProQuest Ebook Central*, https://ebookcentral.proquest.com/lib/uu/detail.action?docID=1170313.

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL, 2012. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-624-8.

KARLÍK, Petr (2017a): *Etymologická figura*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 2021-06-05] Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/ETYMOLOGICKÁ FIGURA

KARLÍK, Petr (20177b): *Příslovečné určení původce*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 2021-07-21] Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ PŮVODCE

KOPEČNÝ, František, 1962. *Základy české skladby*. 2. vyd., přeprac. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. Učebnice vysokých škol (SPN).

KRÁLÍKOVÁ, Květa, 1980. *Pasívum v generativním popisu češtiny*. In: Slovo a slovesnost, volume 41 (1980), number 2, pp. 118-126. [cit. 2021-10-15] Dostupné z: http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=2665

LAANEMETS, Anu, 2012. Passiv i moderne dansk, norsk og svensk. University of Tartu Press. ISBN 978–9949–32–154–4. [cit. 2021-09-20] Dostupné z: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/27711/laanemets_anu.pdf?sequence=1&isAllowed=y

LEVÝ, Jiří, HAUSENBLAS, Karel, 1998. *Umění překladu*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: I. Železný. ISBN 80-237-3539-X.

LINDGREN, Torgny, 2007. *Norrlands akvavit*. Norstedts. ISBN 9789113020204.

LINDGREN, Torgny, 2009. *Norrlandský akvavit*. Brno: Host. ISBN 978-80-7294-304-3.

MORAVEC, Vít, 2015. *Konkurence zvratných a opisných tvarů pasivních v současné češtině, zejména v mluveném zpravodajství* [online]. Liberec. [cit. 2021-11-22]. Dostupné z: https://adoc.pub/konkurence-zvratnych-a-opisnych-tvar-pasivnich-v-souasne-eti.html

MRÁZKOVÁ, Kamila, 2017. *Užívání pasivního participia v mluvené češtině: srovnání institucionální komunikace a běžného dorozumívání*. In: ČASOPIS PRO MODERNÍ FILOLOGII 99, 2017, Č. 2, S. 181–19. [cit. 2021-10-15] Dostupné z: https://casopispromodernifilologii.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/9/2017/06/Kamila_Mr%C3%A1zkov%C3%A1_181-192.pdf

PANEVOVÁ, Jarmila, 2014. *Mluvnice současné češtiny*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2497-6.

PANEVOVÁ, Jarmila, KARLÍK, Petr, 2017. *Valence*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 2021-05-21] Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/VALENCE

ŠTÍCHA, František, 1979. *K užívání a významu dvojí formy trpného rodu v současné spisovné češtině*. In: Naše řeč, ročník 62 (1979), číslo 2, s. 57-71. [cit. 2021-10-01]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6109

ŠTÍCHA, František, 1980. *Konkurence krátkých a dlouhých variant participiálních tvarů v přísudku.* In: Naše řeč, ročník 63 (1980), číslo 1, s. 1-14. [cit. 2021-10-03] Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6164

ŠTÍCHA, František, 2013. *Akademická gramatika spisovné češtiny.* Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2205-9.

TELEMAN, U, HELLBERG, S & ANDERSSON, 1999a. *Svenska Akademiens grammatik*. Svenska Akademien. Volym 1. ISBN 978-91-1-303213-9. [cit. 2021-10-28] Dostupné z: https://svenska.se/SAG_Volym_1.pdf

TELEMAN, U, HELLBERG, S & ANDERSSON, 1999b. *Svenska Akademiens grammatik*. Svenska Akademien. Volym 2. ISBN 978-91-1-303213-9. [cit. 2021-10-28] Dostupné z: https://svenska.se/SAG_Volym_2.pdf

TELEMAN, U, HELLBERG, S & ANDERSSON, 1999c. *Svenska Akademiens grammatik*. Svenska Akademien. Volym 4. ISBN 978-91-1-303213-9. [cit. 2021-10-28] Dostupné z: https://svenska.se/SAG_Volym_4.pdf

TICHÝ, Andrzej, 2016. *Eländet.* Albert Bonniers Förlag. ISBN 9789100158231

TICHÝ, Andrzej, 2019. *Mizérie*. Přeložila Marie VOSLÁŘOVÁ. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-3002-7.

TRÁVNÍČEK, František, 1939. *Pasivum ve spisovné češtině.* In: Slovo a slovesnost, volume 5 (1939), number 1, pp. 13-24. [cit. 2021-10-03] Dostupné z: http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=276

VINAY, J.-P., & DARBELNET, J. 1995. *Comparative stylistics of French and English: a methodology for translation*.
Amsterdam [Netherlands], J. Benjamins Pub. Co. [cit. 2021-10-20]. ISBN

978-1556196928. Dostupné z: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/17199/mod_resource/content/1/09_Vinay_e_Darbelnet.pdf